Briefwisseling tussen Menno ter Braak en H.A. Gomperts 1937-1940

Menno ter Braak en H.A. Gomperts

Editie: Stichting Menno ter Braak

bron
n.v.t.

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/braa002brie08_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren i.s.m. Stichting Menno ter Braak

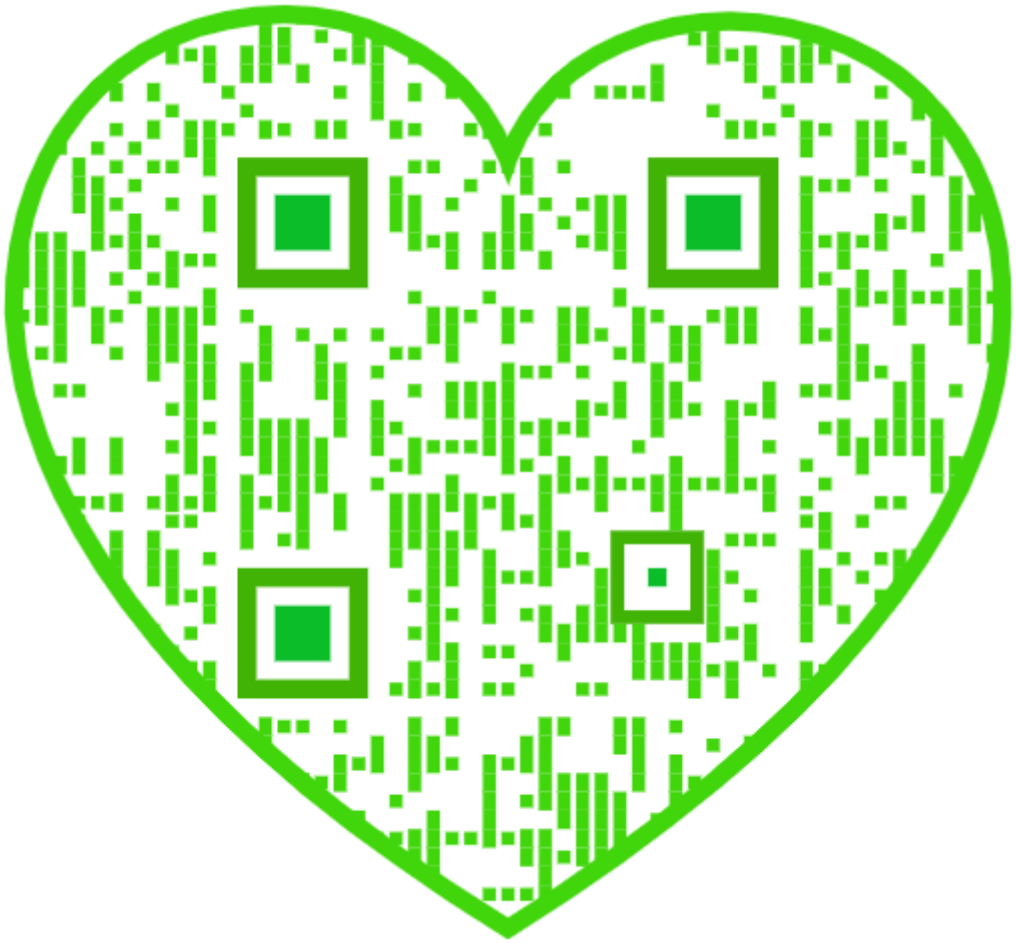

Menno ter Braak
aan
H.A. Gomperts

Den Haag, 20 augustus 1937

aant.

aant.

aant.

aant.

Den Haag, 20 Aug. '37
Kraaienlaan 36

Zeer geachte heer Gomperts

Het is niet mijn gewoonte om per brief op critieken te reageren, aangezien ik er zelf vrijwel nooit den minsten aandrang toe voel; maar in Uw geval maak ik een uitzondering, omdat ik dien aandrang *zeer sterk* voel, en, bovendien, Uw critiek eigenlijk geen critiek is, maar een 'geloofsbelijdenis', die zich tegen de mijne aan uitspreekt. Ik heb Uw opstel nu tweemaal gelezen, en het boeide mij de tweede maal nog meer dan den eerste; zoodat ik niet aarzel te verklaren: dit is het eerste werkelijk volkomen van èn intelligentie èn gevoel doorwrongen opstel over mijn werk, dat ik geheel en al kan aanvaarden. Ik bedoel niet, dat Vestdijk, Marsman, Du Perron niet vernuftige, geïnspireerde of verhelderende dingen over mijn boeken hebben gezegd; maar Uw stuk is meer dan dat, het is een afrekening en daardoor een waardebepaling, die organisch uitloopt op de Uzzeltje-formule, die een *vondst* is, en daarbij prachtig geargumenteerd, het doet mij meer pleizier dan ik kan zeggen zonder den indruk van overdrijving te maken, dat deze karakteristiek komt van iemand uit een jongere generatie, die blijkbaar volkomen begrepen en gevoeld heeft, wat ik wilde 'overbrengen' door taalteekens. Vergelijk bij Uw *volwassen* oordeel het aankomend-halfwassige en een beetje bête-[geponeerde], vriendelijke uitgeleg voor Jan Publiek, dat de heeren Teipe en Van der Woude destijds van zich hebben gegeven! En onlangs heeft een zekere Sciarone een stuk in Den Gulden Winckel geschreven, dat veel beter was, maar ook nog zoo braaf-adoreerend. Dat alles geeft iemand het misselijke vermoeden van in de toekomst even critiekloos tot autoriteit te zullen worden verklaard als nu door de Mij. der Ned. Letterk. te worden beschoolmeesterd; tusschen beide zaken is *geen* verschil. Ik zie aankomen, dat ik binnen vijf jaar verschillende oude standbeelden omver zal hebben gepraat, en dan zelf tot standbeeld zal worden verheven; op dat schouwspel verheug ik mij niet bepaald. Mijn werk heeft *deze* autorisatie achteraf niet noodig; het is alleen geschreven om 'ontmoetingen' uit te lokken, zooals die met U. Honderdmaal meer dan welke erkenning ook door autoriteiten en nutslezers is mij waard één zin van U: 'hier heeft iemand... géén verraad aan zijn jeugd gepleegd'. Voor deze éénen zin geef ik weer minstens één jaar van misverstand, vechten tegen vele bierkaaien en vriendelijke schouderklopjes cadeau. Dat is een groote lof, die U mij daar 'toezwaait'. Ik herinner mij nog, dat ik in mijn P.C.-tijd herhaaldelijk die desertie, waarvan U spreekt, heb waargenomen bij de generatie, die toen zoo oud was als ik nu, en soms benauwde mij het gevoel, dat dit deserteeren op een *biologische* onontkoombaarheid leek. Ik rilde, als ik eraan

dacht, dat ook ik zulk een verrader zou *moeten* worden, blijkbaar. Uw verzekering is daarom voor mij niet alleen de kern van Uw artikel, maar ook de eenige ridderorde, die ik verlang.

U hebt met zeldzame scherpzinnigheid het 'rhythme' van mijn ontwikkeling nagevoeld en in Uw text vast weten te houden. Het is vrijwel zonder uitzondering juist, wat er staat. Ik kan dat vooral verifieeren door de bezwaren, die U hier en daar oppert (de domheden tegen mijn domheden); het zijn de 'lekken', waarop ik zelf ook gestuit ben. Zoo is b.v. Uw passage over de *gelijkheid* een van de gewichtigste amendementen, die men op dit punt kan indienen. Inderdaad, hier begint een nieuw hoofdstuk, en het is zeer wel mogelijk, dat niet ik, maar U het zult schrijven. (Iedereen heeft grenzen, en ik weet niet, wanneer ik mijn grens bereikt heb,). Wat U zegt over Don Quichote is uitstekend, een 'lek' van het boek; een voortreffelijke aanvulling is Uw opmerking over het specialisme. Ik zou door kunnen gaan, maar ik wil mij beperken tot Uw voorkeur voor den politicus zonder partij boven den 'Christus', die ik, nu al, deel, of liever: datgene in 'Van O. en N. Chr.', wat voor mij essentieele waarde heeft, is het politicus-zonder-partij-element, *niet* de historische documentatie via Augustinus of Marx, *niet* de 'bewijsbaarheid' van mijn stellingen over het socialisme of fascisme. En het zijn - dat merk ik uit de Nederlandsche reacties - juist deze secundaire dingen, die 'den' lezer een zeker respect inboezemen (angst voor de feiten). Zoo schreef mij Huizinga, (dien ik als achterneef het boek zond) met een schouderklopje van den promotor aan den promovendus, 'dat Uw werk op groote en soliede kennis berust, een product van zeer ernstigen, diepen en scherpen denkarbeid is'. Denkarbeid: Sic! Maar hij bekent ook zijn 'onvermogen, U voortdurend te volgen', en de 'christelijke these'... 'kan ik nu toch waarlijk niet au sérieux nemen'. Dat dit ook voor *hem* niet noodig is, schijnt hem te ontgaan. 't Is echter allemaal goed bedoeld. Met goede bedoelingen moet ik meestal genoegen nemen.

Uzzeltje is mij uit mijn kindertijd zeer vertrouwd, en ik bewonder de geslaagdheid van Uw vergelijking vooral ook omdat het een 'kleine naam' is en dus geen Faust of soortgelijk symbool. Alleen - U houdt het mij ten goede - moet ik even wennen aan de verandering van sexe, want zelfs de klare maneschijn maakt iemand niet zoo geslachtsloos, dat hij gemakkelijk van Vaderland-redacteur een stakend school*meisje* wordt.

Ja, deze Vaderland-redacteur! Uitstekend is Uw karakteristiek van mijn beroep, opportunisme, karakter. (Terzijde: de uitdrukking voor mijn brochure 'tactisch vliegtuig van het moederschip' geeft precies weer, wat ik daarmee wilde 'geven'... en dus ook *niet* geven, meer voorbehouden, tot het moederschip in het zicht kwam.) Ik zou het *bijzonder* prettig vinden (en mijn vrouw, die een wespensteek heeft vergeten door de lectuur van Uw artikel, sluit zich daarbij aan), als U mij het genoegen zou willen doen eens bij ons te komen eten. Doet U maar eenig voorstel in die richting; in dezen tijd, nu de toneelapen nog niet begonnen zijn hun rollen af te draaien, komt het ons zeer vaak gelegen. En ik wil gaarne een opdracht schrijven in Uw exemplaar van de 'Christenen', namens Uzzeltje.

m.v.gr.
Uw
Menno ter Braak

tot dusver was mij Uw naam alleen geläufig in de verbinding....*Wertheim en* Gomperts. Ook daarvan heeft Uw opstel mij definitief verlost.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

H.A. Gomperts
aan
Menno ter Braak

Amsterdam, 22 augustus 1937

aant.

aant.

aant.

Amsterdam, 22 Aug. 1937
J.J.Viottastraat 13

Zeer geachte Heer Ter Braak,

Het artikel over U in P.C. heb ik naar drie mensen geschreven, U bent er één van. Van U had ik een reactie verwacht, maar, omdat de ervaring mij geleerd heeft, juist alle verwachtingen af te schrijven, had ik er niet meer op gerekend en daarom was Uw brief mij een grote verrassing. Hoeveel genoegen mij de ontvangst daarvan ook gedaan heeft, hoe vleiend de inhoud voor mij ook was, toch heeft de toon als tot een gelijke, waarop U mij schrijft, mij gehinderd. Al zou een neerbuigende toon mij waarschijnlijk nog meer gehinderd hebben, toch kan ik mij niet anders dan in duizend opzichten Uw mindere, misschien Uw leerling voelen. Leerling, zoals ik dat - ook *feitelijk* - van de Heer Binnendijk geweest ben, die ik dankbaarder ben, dan hem waarschijnlijk bekend is. (Op dit ogenblik kan ik zijn poëziekritieken in De Groene alleen nog maar met grote bevreemding lezen.) Zo heb ik U denk-inhouden, denkwijzes, zinswendingen, tot *woorden* toe, te danken. Niet alleen te danken, omdat U door ons leeftijdsverschil eerder in staat waart, U een en ander te verwerven, maar wel degelijk, omdat ik er alleen niet opgekomen was. Hoe zou ik ook kunnen bewonderen met de gedachte, dat ik het zelf ook gekund zou hebben? Het staat U vrij, mij volwassenheid aan te wrijven, ik kan op dit ogenblik mijn verhouding tot U slechts als een van mindere tot leermeester zien, al is die mindere noch van plan zijn meester tot een boven zijn kritiek staande autoriteit te verheffen, noch de ‘lemaitre’ te worden van Menno Haman, noch op enige andere wijze zijn schoenen te poetsen. Een van de waarheden, die ik het meest aan den lijve ondervonden heb, is de ergernis over de eigen toon waarmee U Uw ‘Politicus’ begint. Ik erger mij in 't algemeen ontzettend veel, maar over weinig zozeer, als over mijn toon. Het is, ongetwijfeld, die vlegelachtige toon in mijn opstel geweest, die U tot Uw gelijkheidstoon verleid heeft. Het is bovendien ongerijmd, dat men zich (en ik mij) publiekelijk veel meer veroorlooft, dan in een persoonlijke brief (al is de tengel mij zoèven ook weer ontschoten!). De leerling schrijft zelfgenoegzaam over ‘Ter Braak’, de meester antwoordt beleefd ‘zeer geachte heer Gomperts. Wertheim en Gompertz wordt overigens met een *z* geschreven, daar heb ik niets mee te maken en van z gesproken ‘Uzzeltje’ is mij pas kort geleden ter ore gekomen, ik kende de naam alleen, omdat alle stoomboten die plegen te roepen, daarbij houden ze de z heel lang aan.

Wat ik geschreven heb, is zeker niet ‘vrijwel zonder uitzondering juist’. Ik speel soms het spel, van in een artikel van een of andere autoriteit iedere zin door te strepen, waar iets op af te dingen valt, waaruit een denkfout blijkt. Meestal blijven alleen feitelijke mededelingen over. Als ik dat in mijn opstel ga doen, moet ik ook rijkelijk gaan strepen, Uw gunstig oordeel is dus overdreven.

Het is zeker niet noodzakelijk, dat U moeite doet, om aan de verandering van deze te wennen (redacteur-school*meisje*). Zodra ik Uzzeltje in de St. Jansstraat had afgeleverd had zij voor mij afgedaan. Ik kan wel voorstellen, U zo te noemen, maar ik denk er niet aan, dat voorstel te aanvaarden. Voor vervolgen als ‘Uzzeltje heeft een dienst’ en ‘Hoe het Uzzeltje verder ging’ behoeft U dus niet bang te zijn.

Voor Uw vriendelijke uitnodiging, bij U te komen eten, ben ik Uw vrouw en U uiterst dankbaar. Dat ik Uw vrouw een wespensteek heb kunnen doen vergeten, heeft mij nog meer gevleid, dan de vele superlatieven, die U mij naar het hoofd werpt. Ik hoop, dat de pijn, die ongetwijfeld naderhand is teruggekomen, nu geheel verdwenen is. Die verdovende werking is een ongedachte doelmatigheid, die mij kracht geeft tegenover de mensen, die mij ervan komen beschuldigen, dat ik mijn redacteurschap van P.C. misbruik, door belachelijk lange en onbegrijpelijke artikelen te schrijven. Ik heb niet eens de behoefte ze tegen te spreken, want ik weet, hoe nuttig ik ben.

Ik verheug mij erop, dat ik U zal komen bezoeken. Deze week ga ik een paar dagen bij een vriend in Haarlem logeren; mijn vriend is theoloog en de eindeloosheid van onze gesprekken zou die paar dagen wel eens kunnen verlengen. Het lijkt mij daarom veiliger, om U voor te stellen 1, 2 of 3 September. Ik hoor dan wel van U, of het U een van die dagen schikt of welke dag het beste.

Ten slotte zou ik U nog het verzoek willen doen, om, ter zuivering van de verhouding, het ‘Zeer geachte Heer’ en het ‘U’ te laten varen.

Met gevoelens van grote achting,
Uw dv.
H A Gomperts

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
H.A. Gomperts

Den Haag, 24 augustus 1937

aant.

aant.

Den Haag, 24 Aug. '37
Kraaienlaan 36

Zeer geachte heer Gomperts

Hartelijk dank voor Uw brief, maar hoezeer U mij ook uitdaagt, ik kan werkelijk niet zoomaar ‘beste Gomperts’ of ‘waarde Gomperts’ zeggen, zoolang ik U alleen schriftelijk ken. Bovendien is het zeer onpaedagogisch van U, een persoon van 35-jarigen leeftijd aldus te stijven in magisters-instincten, die hem door Den Haag

(snobistische etage) worden opgedrongen; want ik geloof graag, dat U zich in zekeren zin mijn leerling voelt, maar laat mij desalniettemin niet afbrengen van mijn opvatting, dat Uw leerlingschap een zelfstandige, critische positie is; en dat is het, wat mij (*zelfs* onder het overwegen van het op p. 58 van 'Politicus zonder Partij' neergeschrevene) een toon ontlokte, die U misschien te vleiend voorkwam. Daarmee wil ik volstrekt niet zeggen, dat U dezelfde dingen zoudt kunnen bedenken als ik (dezelfde = andere), maar wel, dat Uw verhouding tot mijn werk ieder spoor van 'epigonisme' heeft verloren. Oòk als het waar is, dat U heele zinnen en woorden van mij hebt overgenomen, houd ik dat vol. En het sluit niet uit, dat Uw definitieve afrekening met Uw 'leermeester' pas over tien jaar zou kunnen komen, misschien. Ik rekende in 1925 met Dèr Mouw af, en weet, dat ik nu nog niet met hem afgerekend heb. Maar dat stuk, dat zoo ongeveer mijn maiden speech en mijn 'werkstuk voor het gilde' was, was oneindig veel *minder* zelfstandig en *minder* persoonlijk dan Uw stuk over mij.

Geloof mij; het is een zeldzaamheid, dat men een stuk leest, waarin niet de vakman, maar de *mensch* (voor mijn part de Christen) den doorslag geeft. Vergelijk Uw artikel met die van Vestdijk in de N.R.C., en U weet, wat ik bedoel. De ergernis van den eigen toon komt *daarna*, maar tusschen vakman en mensch is *eerst* een zandwoestijn, met specialistische palmpjes en oasetjes.

Het interessert mij ook, een en ander te hooren over Uw verhouden tot Binnendijk. Misschien weet U, dat hij in onzen Amsterdamsche tijd mijn beste vriend was; godsdiensttwisten over de poëzie hebben tijdelijk ernstige verwijdering gebracht, maar gelukkig niet definitief. Daaruit alleen al kunt U opmaken, dat volgens mij Binnendijk als mensch zeer veel *meer* waard is dan als poëzie specialist, die over deernis en erbarming (of was het ontferming, of verbittering?) schreef, daarover mondeling. Het schikt zoowel *2* als *3* September; op 1 Sept. maak ik mijn Zondagspreek voor de Haagsche gemeente, dus dan ben ik altijd minder gedisponeerd.

Van preeken gesproken: uit Uw brief blijkt mij dat er nog theologen studeeren. Ik ben soms al zoo ver verstard, dat ik de aanwezigheid van theologen in een generatie na de mijne voor onwaarschijnlijk houd. Dat de Europeanen nog altijd beginnen moeten met de Zondagschool en de kathechisatie af te rekenen! Quo usque tandem? Maar eigenlijk doet het er ook niet toe, aan welken slijpsteen men zich wet. Er zouden alleen weer ongekend nieuwe problemen ontstaan, wanneer de volkomen godsdienstloos opgevoede jeugd zich ging wetten, aan een nieuwe slijpsteen (die op den ouden zou lijken, maar op zijn minst andere *woorden* zou vereischen).

Dus: op 2 of op 3 Sept. verwachten wij (niet pluralis majestatis magistri, maar mijn vrouw en ik) U. Tegen ½ 4, als U dat schikt. Meldt U mij dus nog even precies hoe of wat.

m.v.gr. Uw Menno ter Braak

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
H.A. Gomperts

Den Haag, 21 februari 1938

aant.

aant.

Den Haag, 21 Febr. '38
Kraaienlaan 36

Beste Gomperts

Hartelijk dank voor je briefje. Je diagnose is juist: het boekje is een uitlooper van de ‘Christenen’ en qua talis ook niet anders dan een verificatie van mijn opvattingen, daar waar de godsdienstige ‘breuk’ schijnbaar de disciplinaire continuïteit het meest verduistert. Deze verificatie was mij een behoefte, omdat ik mij al verifieerende van mijn boek over het Christendom juist voel afdrijven naar een dialectische ‘omslag’. Ik hoop, dat die ‘omslag’ op een roman uitloopt, want hij verschijnt me voortdurend in (nog vage, maar hardnekkige) romanfiguren. Overhaasten zou hier alles bederven, dus ik wacht. Maar wie weet, al wachtend wordt men ouder, en misschien lukt het niet meer. Deze gedachte hangt weer samen met het geprojecteerde boek... Het boekje ‘Mephistophelisch’ is een verzameling korte stukken en aphorismen, zeer omgewerkte dingen uit ‘Vaderland’-artikelen, die ik voor mijn plezier heb geschreven. Verwacht dus niet van *dit* boekje den ‘omslag’ voornoemd; het is een intermezzo, beginnend met een citaat uit je P.C.-artikel en een citaat van de Wijnands Francken prijscommissie. Ik zend het je na verschijnen toe.

Ik *reken* op een invitatie voor je ‘Romeo’! De opvoering van ‘Liluli’ was een van de zeldzame verademingen (met alle tekortkomingen, of misschien wel *daardoor*) in mijn verdoemd Toneel dubbelgangersleven. Van der Vies lijkt mij trouwens de eenige regisseur in Nederland, die niet met de palurkachtige neigingen van het regisseursberoep is behept. Misschien krijgt hij daarom ook wel geen engagement. Dus: mag ik op de invitatie rekenen: ik schrijf er dan vanzelf over in het Haagsche orgaan.

v.gr.
Menno ter Braak

Is het mogelijk dat ik van te voren je bewerking lees: wordt deze gedrukt?

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
H.A. Gomperts

Den Haag, 8 april 1938

aant.

Den Haag, 8 April '38

B.G.

Zeer hartelijk dank voor de kaarten, die ik je tot mijn grooten spijt terug moet zenden. Ik ben n.l. een week of twee volkomen overwerkt geweest en ga vandaag voor het eerst weer naar de krant; overkomen naar Amsterdam is mij nog niet toegestaan, gegeven, dat het laat wordt. Om dezelfde redenen heb je ook niets gehoord over je manuscript, dat ik niet heb kunnen lezen.

Intusschen: *veel* succes. Ik was graag van de partij geweest, maar voor deze 'overmacht' moet ik wijken. Misschien kun je de kaarten nog gebruiken? Ik zal in het Vad. een stuk over de opvoering overnemen van de N.R.C.-corr.

hart gr. tt.

Menno ter Braak

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
H.A. Gomperts

Den Haag, 26 april 1938

aant.

aant.

Den Haag, 26 April '38

Beste Gomperts.

Hartelijk dank voor je prettigen brief (je hebt werkelijk een uitgesproken talent voor het briefschrijven!). Dat ik je vertaling nog steeds niet gelezen heb, is te wijten aan mijn ongesteldheid, die op naam ging van overwerktheid, omdat dat geen reëel begrip is en dus voor alles kan opdraaien. Maar in ieder geval was het een zeer onaangenaam intermezzo; mijn zenuwen hadden Oostenrijk blijkbaar slecht verteerd en het plotseling erop gezet mij physisch met koud zweet en psychisch met Hampton Court-leegte en nachtmerries te vervolgen. Gelukkig heeft mijn vitaliteit nu weer de overhand; het is absoluut niet aan te bevelen.

Het speet mij dubbel, dat ik niet kon komen, omdat de critiek in de N.R.C. mij direct argwaan inboezemde; die man, die zoo klaagde over de brutaliteit van de bewerking, leek mij suspect, plus que suspect, want na Vondel is Shakespeare (met misschien Homerus en Dante) hier wel het meest door cultus verslonden. Ik las dus je vertaling nog niet, maar zal het zeker doen en je mijn opinie overbrieven; hierbij vast een proefje uit 'Mephistophelisch'(waarvan ik je binnenkort een exemplaar hoop te kunnen zenden), waarin over Shakespeare een en ander staat, dat je misschien zal behagen. 'Diese erstaunliche sächsisch-spanisch-maurische Geschmachssynthesis', 'wobei es nach Pöbel riecht', 'die kein Grieche ausgehalten hätte': zoo ongeveer schreef Nietzsche ergens (ik meen in 'Jenseits von Gut und Böse') over dit genie, dat, geloof ik, inderdaad een echt genie is, maar precies om andere redenen dan de genie geloovers denken. De *kitsch* is een van de essentieele elementen van dit werk; stukken als dat Winteravondsprookje zijn voor mijn gevoel voor minstens 7/8 kitsch. Maar waarom zou men een genie-in-kitsch-gehuld niet juist extra dankbaar accepteeren? Helaas, het gaat niet in Nederland; Shakespeare is net zoo verheven als Vondel; en toch behoef je voor hem veel minder excuses aan te voeren dan voor Vondel!

Wat je in je brief over Shakespeare schrijft, is mij uit het hart gegrepen. Of je vertaling geslaagd is, is natuurlijk een andere zaak, maar ik zal je sans pitié mijn oordeel zeggen. Daarover dus nader.

Het is absoluut onvoorstelbaar, wat de autoriteiten van den genieëncultus hier te lande zouden zeggen, wanneer men hun b.v. den Midzomernachtdroom zou kunnen voorzetten als een onbekend werk van een onbekend (liefst jong) schrijver. Om het eens heel 'studentikoos' èn 'kroeg- en biertaal' te zeggen: ik geloof dat Shakespeaere een niet onbelangrijk deel van zijn genie besteed heeft aan het verneuken van zijn gehoor, de heeren van 'measure, time and place'. De menschen van de tegenwoordige persvrijheid kunnen zich niet voorstellen, hoe men in die dagen zijn wijsheid moest openbaren... n.l. door haar in Teekens te verbergen.

Tot nader dus. Hart.gr.

je

Menno ter Braak

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
H.A. Gomperts

Den Haag, 9 mei 1938

aant.

Maandag

Beste Gomperts

Vanmorgen zond ik je mijn boekje Mephistophelisch; ik hoop, dat je het neemt voor wat het is: een intermezzo, een paar 'nugae', samengeraapt om Greshoff een pleizier te doen. Natuurlijk heb ik er zelf ook wel eenig pleizier in.

Vanmiddag eindelijk gelegenheid gehad om je vertaling te lezen. Die is *uitstekend*: de critieken lijken me de grootste malligheid. Ik heb nu een plan, en daarom schrijf ik je overhaast dit briefje met de machine. Er is een Shakespeare van prof. Van Kranendonk verschenen, dat ik half uit heb, en dat nogal middelmatig, zo niet slecht lijkt. Ik schrijf daarover (of naar aanleiding daarvan) voor a.s. Zondag een artikel. Nu lijkt het me een zeer geschikte gelegenheid om deze quaestie eens ter dege aan te pakken; het concrete voorbeeld Romeo en Julia, getoetst aan de critieken, is immers prachtig om in concreto aan te toonen, wat 'men' en de cultus van het genie beteekenen. Ik moet daarom, als je die documenten nog hebt, zoo mogelijk *omgaand expresse* van je hebben de voornaamste critieken, waarin over de 'kroeg- en biertaal' etc. wordt geschreven. Want zonder materiaal kan ik uiteraard niet tegen iemand fulmineeren. Ik herinner mij zelf alleen de recensie in de N.R.C., maar ook die heb ik niet. Kun je me van dienst zijn?

Het zou me werkelijk erg veel genoegen doen, als ik door dit artikel over je vertaling, waaraan ik dan den onbeduidenden Van Kranendonk verbind, een knuppel in het hoenderhok kon deponeeren. Wie niet kan zien, dat deze vertaling uitstekend is, heeft òf Shakespeare nooit gelezen, òf hem nooit anders gelezen dan met die bepaalde mentaliteit van den [Vondelboer]. Ik maak je mijn compliment. Een bezwaar alleen: door het stuk zoo zuiver tot zijn essentialia te reduceeren, heb jij het ongenietbaar gemaakt voor de officieele personages, die zulke vertooningen als van jubileerende studentenvereenigingen luister plegen bij te zetten. Dat is een erge zonde tegen 'Measure, time and place'!

Bezorg me zoo mogelijk morgen de critieken. Ik zal aantoonen, dat R. en J. kroegen biertaal uitslaan, met een apollinisch masker.
hart.gr.
tt.
Menno ter Braak

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
H.A. Gomperts

Den Haag, 10 mei 1938

aant.

aant.

Dinsdag

B.G.
Hartelijke dank voor je brief. Dat je 'Mephistophelisch' apprecieert doet me pleizier; ik geloof ook wel, dat het, vooral als gebaar, een aardig boekje is. Het zal overigens wel in de schaduw blijven, want de uitgever Stols is een zakenman van nix en vergeet stellig het werkje in den handel te brengen.
'*Over*waard om gedrukt etc. te worden is je vertaling natuurlijk alleen als je 'over' beschouwt als een por in de ribben van paap Chr. de [Graaff]. 'Waard' is ze het zeker, en ik zou er graag eens een opvoering van willen zien, waarvan de critiek nu niet bij voorbaat kon weten, dat het werk van 'stedente' was. Ik geloof, dat dàt vooroordeel ('die stedente toch!') ook veel op zijn geweten heeft, in deze quaestie!
Tot mijn spijt ging de P.C. met het stuk van Dekking ongelezen de prullemand in; d.w.z. ik zag alleen de rel van die heeren manifest verzenders en verzuimde toen de rest te consulteeren. *Kun je me door Clausen nog een ex. laten sturen?* Bij voorbaat dank.
hart.gr. je
Menno ter Braak

Het boekje van Baty is beter dan dat van Van Kranendonk, maar ik heb het toch niet op regisseurs, behalve V.d. Vies, die zoo weinig heeft van zulk een wezen. Een Franschman schijnt van nature beter dan een Hollander, dat blijkt ook nu weer.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
H.A. Gomperts

Den Haag, 20 mei 1938

aant.

aant.

20 Mei '38

B.G.

Het Shakespeare muisje heeft voor mij al een aardig ‘staartje’ gehad; hetgeen je misschien iets zal verklaren van het wonderlijke stuk gisterenavond in de N.R.C., dat den indruk vestigt, als zou een geheime, anonieme Fronde tegen deze N.R.C. en haar Romeo-beschouwer zijn ontstaan.

De zaak zit zoo:

Ik mocht een briefje lezen van de hoofdredacteur van de N.R.C., mr. Swart, aan mijn hoofdred., den heer Schilt, waarin de eerste heer zijn misnoegen over mijn ‘aanval’ op de N.R.C. in vrij krasse bewoordingen uitsprak; het was niet welvoeglijk om een ‘gelieerd blad’ te attaqueeren (liberalisme!). De laatste zin was: ‘Er is geen *rel*, of de heer ter Braak schijnt er bij te pas te komen.’ Dit laatste nu heb ik niet ‘genomen’, omdat ik van dien heer Swart geen commando's of berispingen wensch af te wachten, [zijnde] hij, hoe ‘gelieerd’ ook, niet mijn superieur. Zoo bezocht ik hem gisteren op zijn bureau, waar hij hoog van den toren begon te blazen over het feit, dat ik aan de ‘verkrachting’ van Shakespeare, nog wel door een ‘stedent’, een zekere Gómperts, zooveel aandacht had besteed. Ik was een ‘ontwortelde’ (hetgeen ik hem dadelijk en geestdriftig heb toegegeven, omdat ik tòch geen boom ben), en daarom belust ben op de negativiteit etc. Daarop volgde een college over Shakespeare, waarbij ik slechts met moeite aan het woord kon komen, maar hem toch eindelijk met citaten uit ‘Macbeth’ een weinig verbijsterd heb. Volgens hem was Sh. zoo hoog en onaantastbaar, dat wij er voor eeuwig af hadden te blijven etc.etc. Ik heb hem herhaaldelijk het tegendeel verzekerd, natuurlijk zonder resultaat, alleen ‘zou hij er toch eens over nadenken, over dat wat u over Macbeth zegt’. Tenslotte nam hij het woord ‘rel’ terug, waarom het mij te doen was. Dit alles werd begeleid door het gekuch van zijn draadharige Terrier op den achtergrond. Hij zelf, volkomen nuchter, maakte op mij soms den indruk van geborreld te hebben, als hij over Sh. sprak. Enfin, 't is een fatsoenlijke man, van ‘measure, time and place’.

Voor dien had ik gesproken met Hunninger, den toneelcriticus en schrijver van het artikeltje over de voorstelling, een zeer geschikten man, die de zaak heelemaal niet zoo tragisch had opgevat en een antwoord had geschreven. Dat is het stuk in de N.R.C. van gisteren, *maar dan door Swart gecastreerd* en van iedere polemische uitlating tegen het ‘gelieerd blad’ zorgvuldig ontluisd. Gevolg: geen sterveling buiten Swart, Hunninger, jou en mij weet, *welke* misverstanden *waar* gerezen zijn!! En ik zal zoo vrij zijn om, nu ik als blinde wordt behandeld, niet meer te repliceeren, hoewel ik nog het een en ander te zeggen heb!

Deze mededeelingen zijn *strikt vertrouwelijk*! Je kunt er dus ook in het publiek (P.C. of elders) geen gebruik van maken. Maar wel kun je (en ik zou het wel aardig vinden, als je het deed) deze manier van antwoorden van het N.R.C. zonder namen te noemen eens aan de kaak stellen, als je nog iets naders over je opvatting inzake R. en J. in P.C. schrijft. De hoogeschool der journalistiek leidt soms tot volkomen verdwazing.

h.gr. t.t.

Menno ter Braak

Dank voor de P.C. Het stuk van Dekking is bijzonder aardig en scherp

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
H.A. Gomperts

Den Haag, 31 mei 1938

aant.

Den Haag, 31 Mei '38
Kraaienlaan 36

B.G.

Deze week ontving ik geen P.C. Is het blad niet meer verschenen, vanwege de vacantie, of heeft Clausen mij gepasseerd? Het zou mij n.l. bijzonder spijten, als een ev. laatste bedrijf van de Shakespeare-historie mij zou ontgaan. Ik zou van je ev. dupliek een en ander willen overnemen in Het Vad., indien zulks compatibel zou blijken met de hooge 'gelieerdheid'.

Met groot plezier je polemiek tegen 'Bally' gelezen, den [baardman] van het tooneel. Je hebt een polemisch *rhythme*, dat aanpakt, en dat je, hoop ik, in de toekomst toch niet geheel zult verloochenen voor het winkeltje in echtscheidingen, dat je zou gaan opzetten. De belagers van den heer Dekking zijn ook zeer goed in stijl; vooral die moderator was *best*. Hoe leeft zooiets, jaren en jaren achtereen!

h.gr. je
Menno ter Braak

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
H.A. Gomperts

Den Haag, 1 juni 1938

aant.

Den Haag, 1 Juni
Kraaienlaan 36

B.G.

Dank voor je briefje. P.C. kwam inmiddels aan en wekte mijn wellust. Ik *mag* zooiets wel. Benieuwd naar het vervolg.

Voorts dit: inderdaad vaardigt de redactie van Het Vad. mij af naar 'Jeremias', waarop je mij nu niet bepaald 'lekker maakt'. Ik zou dan ook extra graag gebruik maken van de gelegenheid om daar per auto in aangenaam gezelschap te komen en wil met plezier je aanbod aanvaarden. d.w.z.: ligt het in je bedoeling des nachts weer naar Amsterdam terug te rijden? Ik wilde n.l. in ieder geval 's nachts Ermelo weer uit. In die omstandigheden zou ik dan gastvrijheid moeten vragen voor de rest van

de nacht bij een adres in Amsterdam, dat zoo laat nog open is. Ik kan op den dag van vertrek naar Ermelo op ieder gewenscht uur in de stad zijn.

Wees zoo goed mij nog even omgaand voor te lichten! Bij voorbaat dank voor het vervoer.

hgr. t.t.

Menno ter Braak

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
H.A. Gomperts

Den Haag, 3 juni 1938

aant.

Den Haag, 3 Juni '38

B.G.

Graag geef ik gehoor aan je uitnodiging. Ik kom dan 1e Pinksterdag - *tusschen 4 en 5* (vroeger kan ik niet) en ben met genoegen de gast van je ouders. Den volgenden morgen verdwijn ik dan weer naar Den Haag.

h.gr. je

Menno ter Braak

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
H.A. Gomperts

15 juni 1938

aant.

15 Juni '38

B.G.

Van je tweede stuk over ‘Romeo’ heb ik een flink stuk overgenomen in Het Vad. Verschijnt vandaag of morgen; ik zend het je wel toe. Zend mij, als je wilt, in ruil nog een nummer van die P.C., want ik heb dit natuurlijk moeten verknippen. Je betoog was sterk, alleen ditmaal *iets* te lang, naar mijn smaak. Voor Hunningher overigens afdoende; hij zal zich echter al lang achter zijn autoriteit hebben teruggetrokken, zooals dat te doen gebruikelijk is. Hij heeft mij tenminste al vol waardigheid verklaard, dat hij op zulke taal niet verder ingaat. *De* methode, in een dergelijk geval.

Wil je ouders nog eens hartelijk dank zeggen voor hun gastvrijheid. De Jeremiade is mij goed bekomen; geen kou gevat, geen complexen van ahasverischen aard opgedaan.

h.gr. je

Menno ter Braak

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
H.A. Gomperts (Amsterdam Z.)

Nimes, 9 augustus 1938

aant.

aant.

Nimes, 9 Aug.

B.G.

Wij zijn ook al weer op de terugreis, bleven nog wat te Arles en Nimes hangen. Met genoegen herdenken wij de tocht naar Coursegoules. Groet ook Dekking van ons!

[x] Menno ter Braak

Ant tB.F.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
H.A. Gomperts

Den Haag, 10 oktober 1938

aant.

aant.

Den Haag, 10 Oct.
Kraaienlaan 36

B.G.

Hartelijk dank voor je brief. Wat de dame Köhler betreft: het *is* een naar mensch, en je critiek in P.C. was te gunstig. Maar hoe speelt ze het klaar! En wat mijn maniakale verdediging van je vertaling aangaat: ik ben het met je eens, dat die op verstijving [van] de traditie gaat lijken. Echter: ik kan *zeer* verstijfd voor den dag komen, als het gaat over dingen, die je wat stijf moet behandelen in Nederland!

Je reactie op het 'groote' wereldgebeuren lijkt als twee druppels water op de mijne; ik hoop, dat je daarom mijn artikel in de 'Groene' over het verraad der vlaggen hebt gelezen, want die Chamberlain was mij een braaksel geworden. Hij heeft het zoo treffend gezegd: 'Its pies for our time!' Laten wij het daarop houden. Maar zonder

gekheid: ik heb in de maand September al mijn cultureele bezigheden als een mechanisch *spel* verricht, met het accent op mechanisch, dat leven tusschen ochtend- en avondblad is nog extra onaangenaam bij een journalistieke loopbaan, die je geen syllabe van het persvuil bespaart. Gelukkig waren mijn zenuwen er beter aan toe dan bij het geval Oostenrijk, dat mij eenvoudig down deed gaan. Ik was in zekeren zin op deze rotzooi voorbereid, en zat fatalistisch in de zon, die ons nog van boven (Boven) geleverd werd, met het vaste geloof aan den komende oorlog en een heimelijk ongeloof aan oorlog er nog onderdoor. Nu, het einde van de 'spanning' was wel verrukkelijk, en vooral het gevlag der hamsteraars na München. Ik hoop, als die God, waar je het over hebt, ons tijd van leven geeft, nog eens iets op schrift te kunnen stellen van mijn innerlijke ervaringen gedurende deze historische dagen van chantage en gros.

Intusschen: heeft Van Krimpen je het exemplaar van 'Uren met Dirk Coster' en de vergroote foto van Carros overhandigd, zooals hij mij beloofde te doen? Ik heb hoop, dat de lectuur van dat polemische schotschrift je een beetje vergetelheid zal schenken; de oplaag is op bevel van Du Perron zoo juist vernietigd en dit exemplaar is dus alweer een curiosum geworden. Misschien raakt je de materie Coster niet zoo meer als zij het mij eens deed, maar van de polemiek zul je zeker pleizier hebben. -het fotootje van Carros, dat ik uit jullie auto knipte, ziet er in vergrooting lang niet onkunstzinnig uit. Bewaar het overigens niet als toevallig geboren kunstwerk, maar als herinnering aan een vacantie, die ons door [Runciman] nog werd gegund. Mijn vrouw en ik hebben de *prettigste* herinnering aan den tocht naar Coursegoules! (Er zijn nog meer kiekjes van gekomen, die niet zoo mooi zijn, helaas).

Handhaaf je, in het besef, dat een Hitler geen oorzaak mag zijn van een bedorven bestaan, en wees

hart. gegroet van je Menno ter Braak

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
H.A. Gomperts

Den Haag, 23 december 1938

aant.

aant.

Den Haag, 23. XII. '38

Beste Gomperts,

Hartelijk dank voor het Greshoff-boekje, waarvan ik de opdracht om velerlei redenen *bijzonder* op prijs stel; in de eerste plaats echter om de vriendschappelijke intentie, het is alles bij elkaar een aardig document geworden, en voor mij een bewijs, dat er in deze 'jongere generatie' toch zooiets is als intellectueele integriteit. Jouw stuk is *verreweg* het beste, het zij zonder eenig compliment gezegd; het steekt boven de rest uit, het is überhaupt een van de beste stukken, die over Greshoff geschreven zijn. Hier en daar is de redeneering misschien iets te 'compact', waardoor bij een eerste lezing de indruk van spitsvondigheid ontstaan kan, maar de tweede lezing

neemt dien indruk vrijwel geheel weg. Men wordt hier in Holland zoo gewoon om tweederangs beschouwingen te lezen, dat die van den eerste rang altijd weer verrassen.

Ik zelf verkeer momenteel in een periode van creatieve onmacht; alleen de krant dwingt mij tot schrijven, en daardoor merkt Jan Gat het niet; maar ik heb dit jaar niets geschreven, dat ik *wilde* schrijven. Om te kunnen schrijven heeft men heusch een zekere genegenheid voor de menschen noodig, omdat men anders hun taal niet gaat gebruiken voor dergelijke doeleinden; en die genegenheid ontbreekt mij sedert het voorjaar, sedert Oostenrijk en de rest. In de medicijnen heet dat allemaal depressie. Ik verkeer dus in een depressieve phase. Een van de dingen, die me bepaald zou verheugen, zou zijn de wetenschap, dat jij *wel* die genegenheid zoudt kunnen vinden, al was het maar voor een paar jaar van je leven.

Wees hartelijk gegroet, ook van Ant
je Menno ter Braak

Frissche wijnachten en happig nieuwjaar, zelfs in dezen tijd, waarin de palurken ook P.C. binnendringen.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
H.A. Gomperts

Den Haag, 28 december 1938

aant.

aant.

Den Haag, 28 Dec.

B.G.

Ik schijn me toch verkeerd, althans overdreven, althans costeriaansch uit te drukken! Want zoo slecht ben ik er niet aan toe, dat wij het niet erg prettig zouden vinden je hier ten eten te hebben! Mijn depressies zijn van zeer tijdelijken aard, en het eenige blijvende spoor, dat ze tot dusverre achterlaten, is die verlammende angst voor het opschrijven van dingen, die ‘tegen Apollo ingaan’. Toch zal ik ze eens moeten opschrijven. En met de genegenheid van de menschen bedoel ik zeer zeker *niet* een soort charitas of algemeene menschenliefde, maar alleen het minimum aan gemeenschaps gevoel, dat noodzakelijk is om iets zoo collectiefs als de taal zonder innerlijk verzet te gebruiken. Daarin is ook de polemische verhouding begrepen, die in deze depressieve buien mede volkomen in het niet verdwijnt. Maar zooiets voel ik zelf als pathologisch intermezzo, evenals hoofdpijn en overgeven; daarom is zoo'n gevoel echter niet minder reëel. Het is de ‘silence êternel de ces espaces infinis qui m'effraie’, op een zeer concrete manier, het gevoel kan soms in 1 minuut opkomen of verdwijnen. Misschien een leeftijdsverschijnsel? Cola Debrot, die evenals ik op de grens van 36 en 37 wankelt, lijdt aan precies hetzelfde verschijnsel, alleen blijkbaar veel heviger en langduriger. Ik houd het voor een renaissance van het Hampton Court-gevoel; maar een vlucht ‘naar de provincie’ is *nu* niet meer mogelijk.

Genoeg van dit subjectieve gepraat; ook dit zal wel eens objectief worden. Bezoek ons dus vooral, en kom dan eten; als je er voor voelt, vraag ik dan ook Van Lier, een erg aardigen neger, die graag kennis met je zou maken (of heb je hem inmiddels leeren kennen?). Bij voorkeur zoo tusschen 5 en 10 Januari, premières (die ik nu nog niet kan berekenen) voorbehouden. Geef me dus even een datum op; 5 of 6 schikt ons b.v. heel goed.

h.gr. je Mt.B.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
H.A. Gomperts (Amsterdam Z.)

Den Haag, 3 januari 1939

aant.

aant.

Dinsdag

B.G.

Geen première is uitgebroken, maar wel een dinertje, dat plotseling ter eere van mijn broer wordt gegeven, die (zooals je misschien ter oore kwam) met de zuster van Ant in den echt gaat treden. Wij moeten daarvoor Vrijdag en Zaterdag naar Zutfen.

Zou je er voor voelen onze afspraak naar *Donderdag* 12 Jan. te verschuiven? Ik hoop, [dat] ik dan de [datum] vrij kan houden. En heb je lust *Dekking*, anti-papist bij de genade Gods, mee te nemen? Aarzel dan niet, maar meld het ons even, met het oog op den disch.

In ieder geval, hoop ik, tot spoedig ziens.

hart.gr.

MtB.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
H.A. Gomperts

Den Haag, 13 januari 1939

aant.

aant.

Den Haag, 13 Jan.

B.G.

Aangezien je met zooveel interesse geluisterd hebt naar mijn biecht over de Haagsche Post, wil ik je even laten weten, dat ik vandaag definitief van het aanbod

heb *afgezien*. De directie wilde geen enkele verandering boven het tegenwoordige niveau in overweging nemen, en met de tegenwoordige methode bv. van boeken ‘bespreken’ doorgaan heeft voor mij geen zin, het blijft dus voorshands bij het oude, waarmee ik vrede heb, afgezien van de fascisten aan Buitenland, die ik graag adieu had gezegd.

Mijn woedend protest tegen W.V. kreeg ik vandaag met een schrijven van mgr. Bomans terug; overigens nogal een aardig briefje, waarop ik direct geantwoord heb. Bij herlezing vond ik mijn stuk ook erg beroerd uitgevallen, en in zooverre heb ik er niets op tegen, dat, blijkens een brief van Van Krimpen, ‘politieke overwegingen’ (ook hier al?) de plaatsing onwenschelijk maakten; de impuls, die mij naar de pen deed grijpen, betreur ik alleen in het geheel niet, ik had (als ik het had willen doen) slechts wat langer moeten wachten, tot de ‘kreet’ ook een snijdende ‘critiek’ was geworden.

Maar vanwaar die politieke voorzichtigheid in de P.C.-redactie? Misschien had *ik* met het artikeltje geen eer ingelegd, maar de redactie had toch niet de verplichting zich met de strekking te identificeeren?

Kom spoedig weer eens aan. Ik ontmoette onlangs ook Vasalis, die werkelijk allergeschikst is en zonder eenige litteraire humbug.

hart.gr. ook van Ant
je
Menno ter Braak

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
H.A. Gomperts

Den Haag, 25 maart 1939

aant.

Den Haag, 25 Maart '39

Beste Gomperts

Hoe gaat het?

Ik zou bijzonder graag een geschrift van je publiceeren in de Vrije Bladen, waarvan ik, zooals je misschien weet, tegenwoordig 1/3 der redactie vorm. Heb je niet een idee? Het formaat is _ 32 pagina's. Tot dusverre hadden wij : *1.* de correspondentie van Perk, *2.* Praehistorie van Van Lier, *3.* Tusschen Kantoor en Archief van v.d. Veen. *4.* wordt een satire van Henri Bruning, *5.* vermoedelijk een boekje van mij over de ‘nieuwe elite’, *6.* een novelle van Vestdijk. Mijn illusie is nu om Vasalis (die half toezegde) en jou in twee van de cahiers van dit jaar te ‘brengen’, zooals de [filmboeren] zeggen.

Schrijf mij in ieder geval eens over dit plan.

hart.gr.
je Menno ter Braak

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
H.A. Gomperts

Den Haag, 28 maart 1939

aant.

Den Haag, 28 Maart '39

B.G.

Hartelijk dank voor je brief en ‘halve’ toezegging. Mag ik dan met je afspreken, dat je mij je gedichten stuurt als een persoonlijke ‘Ontmoeting’; dat ik je na lezing mijn indruk schrijf en dan met je uitmaak, welk aandeel de V.Bl. er aan zullen hebben? Ik ben, geheel afgezien van de publicatiequaestie, zeer verlangend dit werk van je te lezen kunnen, aangezien ik het bestaan ervan niet vermoedde.

Je kunt ervan opaan, dat ik je zonder omwegen zal meedeelen, hoe ik gereageerd heb. Stuur mij alles omgaand. Haast is er wel niet bij, maar ik ben nieuwsgierig van aard. Het ‘brengen’ is al bijzaak geworden; al ontken ik niet, dat een van de officieuze genoegens, die ik toelaat, is, van *deze* twaalf schriften V.Bl. iets te maken, dat een *gezicht* heeft.

Krekeltje mag voortaan geen buitenl. overzicht meer schrijven; een staatsgreep smakte hem neer. Ook de directeur, de ‘heer’ de Lang, is voor 14 dagen ‘met vacantie’ (snotverkouden, zooals je begrijpt). In dien tijd wordt er door de hoogste oomes van het concern een onderzoek ingesteld.

Tot nader dus! hart.gr. van ons beiden
je MtB.

N.B. Voor de V.Bl. is een dichtbundel het tegendeel van een bezwaar! De term ‘geschrift’ omvat alles wat geschreven is.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
H.A. Gomperts

Den Haag, 5 april 1939

aant.

Den Haag, 5 April '39

B.G.

Je poëzie heb ik *zeer geboeid gelezen*, een eerste maal en haastig, omdat ik voor Paschen erg druk ben met krantenwerk. Dit vast voorloopig, ik schrijf je zoodra ik alles rustig heb herlezen nader.

hart.gr.
je MtB

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
H.A. Gomperts

Den Haag, 24 april 1939

aant.

aant.

Den Haag, 24 April '39

B.G.

Het zal je misschien weinig attent geleken hebben, dat ik zoolang wachtte met nader berichten over je gedichten. Ik was echter zelf bezig aan een schrift Vrije Bladen, en moest dat werk tusschen alle mogelijke imbeciele karweitjes voor de krant door verrichten. Het boekje ('De Nieuwe Elite') is nu bijna af, en zal medio Mei verschijnen. Intusschen herlas ik je poëzie, en bevond je ten tweede en derde male boeiend. Er was aanvankelijk eigenlijk maar één gedicht, dat mij weinig zei (en nog het minste zegt): *Crisis*. Maar bij nader inzien zou ik je toch niet adviseeren het te laten vervallen. In het ensemble heeft het zijn plaats.

Ik hoop je binnenkort eens over dit werk te *spreken*. Een ding alvast: het is uiterst *poëtisch* in de anti-specialistischen zin van het woord; ik vind hier de poëzie pure en impure zoo duidelijk als twee kanten van één en dezelfde 'zaak', dat ik mij volledig aan die 'zaak' kan overgeven. Bovendien hebben de verschillende gedichten weer verschillende *accenten*, en dat maakt het geheel juist zoo afwisselend. De figuur Mardemiël zou even familie van [Amtrovia] kunnen zijn, maar zij heeft geen [Amtrovia]-*exploitatie* in haar gevolg.

Voorloopig dit practisch: ik zou nu graag je toestemming hebben dezen bundel te laten circuleren bij beide andere redacteuren. Welken *titel* geef je aan het geheel? Laat mij dat tegelijk even weten. Ik heb de Gruyter en Stuiveling al gezegd, dat ze iets bijzonders zouden lezen, en ik hoop, dat ze dat zullen gelooven, zooals ik het geloof. Eerlijk gezegd, ik twijfel er niet aan. Ik ben erg blij met dit boekje. Ook Vasalis heeft mij een bundel toegezegd, thans definitief.

Het hangt ervan af, in welke maand je 'schrift' zal verschijnen. Wij moeten bij de volgorde rekening houden met de 'genres', dat is overigens ook een quaestie van 'aanbod'.

Excuseer dit korte, te korte briefje en antwoord mij even omgaand, dan geef ik het ms. in circulatie. Je hebt er, voor alle eventualiteiten, toch een *copie* van?

hart.gr. ook van Ant

je M.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
H.A. Gomperts

Den Haag, 27 april 1939

aant.

Den Haag, 27.IV.'39

B.G.

Ik respecteer ieder bezwaar tegen publicatie; wanneer er meer bezwaren bestonden, in het algemeen, zou mijn werk aan Het Vad. b.v. veel draaglijker zijn. Zelf heb ik langzamerhand tegenover het gedrukte de noodige schaamteloosheid verworven, maar dat is geen argument, alleen een bewijs, hoe iemand langzaam maar zeker door het mechanisme van de publiciteit van zijn oorspronkelijke pudeur kan vervreemden. Overigens is een dergelijke ontwikkeling in onze samenleving onvermijdelijk, gezien de plaats, die de drukletter erin beslaat, en ik zal geen pogingen doen mijn pudeur te herkrijgen. Dat is al een physiologische onmogelijkheid.

Ik hoop, met dat al, je je bezwaren toch uit het hoofd te praten, want dit debuut is *werkelijk* verrassend en rijk gevarieerd. Tijdens mijn verblijf in Brussel een paar dagen geleden was ik zoo vrij Greshoff een kijkje in deze papieren te gunnen; hij is een 'beroepsdichter' (en toch een geschikt man) maar zijn oordeel was zoo mogelijk nog gunstiger dan het mijne (zelfs overdreef hij direct, (sicut suus est mos). Maar ik kom waarschijnlijk binnenkort naar Amsterdam en waarschuw je dan; verdere argumenten voor publicatie mondeling.

hart.gr. van ons beiden
je M.tB.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

H.A. Gomperts
aan
Menno ter Braak

Amsterdam, 2 juni 1939

Amsterdam, 2 Juni '39

B.t.B.,

Mijn vluchtig mondeling bedankje voor 'De Nieuwe Elite' zou ik graag nog aanvullen. Ik meen, dat het belang van dat geschrift nauwelijks kan worden overschat, het gaf mij een soortgelijke sensatie als de 'Politicus' indertijd: eindelijk een hollands boek, dat mij meer dan uit beleefdheid, vermaak of snobisme interesseerde. Op dit ogenblik lijken mij de 'Politicus' en de 'Christenen' slechts voorbereidingen voor dit boekje en inderdaad verenigt het de kwaliteiten van beide. Als antwoord aan Marsman is het meer dan afdoende, of liever: gaat het ver boven zijn primitieve aanval uit, en is het dus eigenlijk allerminst een antwoord, omdat je hem niet eens ontmoet op dit niveau. – Tot p. 20 had ik het geboeid gelezen, maar daarna werd ik méér dan geboeid; het proza krijgt dan ook, dunkt mij, een nieuwe 'vleugelslag', het relaas wordt een betoog, vragen die bij de lectuur van het voorafgaande gerezen waren, krijgen hun antwoord, althans de verantwoording van het ontbreken daarvan. Ik ben vooral zo blij, dat die verantwoording nooit ontbreekt, dat nergens, voorzover

ik kon nagaan, de hulp van een woord of van een of andere hocus pocus wordt ingeroepen (hetgeen toch ook de besten telkens weer overkomt), dat ook het 'geheim' er met ronde woorden staat aangeduid... Met dat al geeft het wel te denken. Vooral de kwestie van het *gezag* is een onaangeroerd probleem gebleven, terwijl toch de erkenning van de elite door de massa, bij de 'oude' beslissend voor haar bestaan, bij de 'nieuwe' vrijwel niet mogelijk zal zijn. Want de 'oude' was elite niet alleen door het te *zijn*, maar ook door het te spelen, daarvoor had zij haar attributen, die 'regnum' en 'sacerdotium' nòg hebben, die nu langzamerhand als belachelijk ondervonden zouden worden, maar die toch niet aan de nieuwe elite kunnen worden overgedaan. Deze heeft immers alleen maar haar 'geheim' en dat kan zij slechts zo laten zien, dat de massa eraan 'voorbijgaat'. Mij dunkt, dat het gevaar groot is, dat de massa over de nieuwe elite en haar geheim heenloopt. Hoe zij daarmee al begint, is te zien aan een infaam flodderstukje in De Telegraaf, waarin niet alleen de benoeming van Romein tot prof. wordt gecritiseerd, maar ook zijn wetenschappelijke betekenis bestreden; is ook te zien aan je eigen conflict met de krantendirecteuren. De nihilistische elite heeft iedere autoriteit ondergraven, moest dat wel doen, maar kan zich dan ook niet meer doen gelden tegenover die middelmaat, die vroeger zonder pretenties door het leven ging, maar in de nihilistisch wordende wereld plotseling zijn kans ziet, om 'boven' te komen en die daarbij ongetwijfeld over lijken zal gaan. Het zou grappig zijn, als het niet zo benauwend was. En de conclusie wordt, meen ik, dat de eerste taak van de schipperaars moet zijn: herstel van hun gezag, coûte que coûte, desnoods door er dan comedie van te spelen. Maar is dit niet hetzelfde als jouw 'definiëeren', 'waar men aan het geheim voorbijgaat'? In elk geval is dat weinig aanlokkelijk. Kan men nog definiëren als men weet, niet meer te kunnen definiëren? Niet zonder comedie, is 't wel?

Nog een formele vraag: Zou het niet kenmerkend zijn voor de nieuwe elite, om niet over de nieuwe elite te spreken? – Hierop kan niet geantwoord worden, maar er is een bezwaar mee 'gedesigneerd' dat je ook wel zult willen laten gelden, zonder dat het overigens, wat het lijkt, fundamenteel is. (Evenzo zou men op Nietzsche's vraag: 'Was ist vornehm?' kunnen antwoorden: 'dàt niet vragen'; maar ook is duidelijk, dat hiermee het enge keurslijf van woorden als 'vornehm' en 'elite' doorbroken is, omdat wie erover schrijft, *buiten* de onderscheiding staat en dus ook werkelijk 'vrij is gebleven'.)

Deze opmerking dan, niet om echt iets in het midden te brengen, maar om je te tonen, hoezeer de problemen van 'De nieuwe Elite' mij bezig houden en om de 'handdruk', waarmee je het mij aanbood, met de mijne te beantwoorden.

Ook dank voor het overdrukje van de joodse geest. Weet je zeker, dat die Polémon geen grap is uit het andere kamp? Het is zo verregaand onwaarschijnlijk... Ik las ook andere hoofdstukken uit dat boek en vond het hier en daar bijzonder onaangenaam. De heren kunnen mij overigens precies uitleggen, waarom ik in dit opzicht zo lichtgeraakt ben en hoewel ik hun ook het een en ander kan uitleggen, zou ik willen vragen, waartoe dit boek eigenlijk dient. Je stuk steekt er overigens wel heel gunstig bij af, maar over Kafka, Benda en Sjestow is toch ook in ander verband te schrijven, en geschreven?

Hart.gr. ook voor Ant t.t.

H.G.

Een anti-specialistisch boekje van een nihilistische specialist, dat je waarschijnlijk niet kent, is 'Natuurlijke Waarheid en Historische Bepaaldheid' v.d. Utrechtse

historicus prof. *Rengers Hora Siccama*. Voortreffelijk, ondanks weinig aantrekkelijke titel en zijn voortreffelijkheid in juridische kringen, door zijn speciale vermomming in andere kringen, vrijwel onbekend.

Origineel: particuliere collectie

Menno ter Braak
aan
H.A. Gomperts

Den Haag, 4 juni 1939

aant.

aant.

aant.

Den Haag, 4 Juni '39

B.G.

Je brief heeft me erg veel pleizier gedaan, en wat je daarin zegt, lijkt mij (afgezien van den lof, die ik graag incasseer) ook volkomen de problematische kanten van het elite-boekje weer te geven. Voor mijn eigen gevoel voltooit het inderdaad ook den gedachtengang Politicus-Christenen; het had aan de Christenen vast kunnen zitten, maar door zijn toekomstspeculatie heeft het toch ook weer een nieuw element.

Ik schreef het boekje, nadat de 'idee' door een lezing bij me op was gekomen. In de eerste plaats als een bewijsvoering *tegen* de superioriteit der twee oude elites, van Regnum en Sacerdotium; wat er bovendien nog aan z.g. positiviteit uitkwam, behoort, zooals je suggereert, tot het gebied van het 'geheim', waarover de nieuwe elite eigenlijk het zwijgen moet bewaren. Men spreekt niet over iets, dat men zelf een geheim noemt... Tenzij bij wijze van *intermezzo*, en als zoodanig is dit boekje dan ook ontstaan; het moest daarom ook vooral *kort* zijn, het mocht niet meer worden dan een aanduiding van het geheim. Iedereen, ook de heer, die meent, dat ik mijzelf door dit geschrift tot elite mensch bombardeer, kan er uit halen wat hij wil, en iets anders zou ik ook niet begeeren.

Hoofddoel was misschien toch wel het uitspreken van de *eenige* mogelijkheid, die er m.i. is om de volkomen triomf van de nihilistische 'massa-elite' met een 'tegenzet' te beantwoorden. In de practijk zal die zet overigens wel moeten bestaan in een oneindig aantal kleine zetjes, voortkomend uit de nieuwe mentaliteit dergenen, die het nihilisme aan den lijve hebben ondergaan en zijn consequentie van 'bellum omnium contra omnes' niet kunnen aanvaarden - die liever naar de verdommenis gaan dan dat leven te leven. Bij het uitspelen van al die kleine zetjes zal het probleem van het *gezag* en van het *comediespelen* steeds actueeler worden. Overigens is dit comediespelen in zekeren zin reeds verdisconteerd in het feit, dat wij sociaal leven; het was b.v. 5½ jaar verdisconteerd in mijn bestaan als journalist. Mocht daaraan nu een eind komen (er is nog steeds geen antwoord binnengekomen op mijn tegenvoorstellen), dan zal ik naar een anderen modus moeten gaan zoeken, die ander comediespel met zich meebrengt. Het leeraarschap, een (tijdelijk) bohemienbestaan? beide zijn voor mij nu weer mogelijk, maar ik geloof het laatste meer dan het eerste. Het gemakkelijkste vallen mij die dingen, wanneer ik *totaal* vergeten kan, dat er iets

van een eliteverlangen in mij leeft. Wanneer ik mij gewoon kan gedragen als de democraat, die zijn rol speelt; dringen werkelijke eliteverlangens tot mij door, dan heeft dat bij mij, steeds depressieve periodes tengevolge. Ik behoor zeker niet tot de menschen, die het 'leuk vinden' om elite te zijn, integendeel, want ik kan alleen goed definieeren, wanneer de wetenschap van het designeeren een achtergrondswetenschap blijft, een 'herinnering'.

Ik zal dat boekje van Rengers Hora Siccama trachten te krijgen, of is het uitverkocht? Uit deze kringen heb ik eigenlijk niets gelezen. Ik verdiep me tegenwoordig in sociologen, zooals Lévy-Brühl en Dürkheim.

Dat boek over de Joden bevalt mij ook niet erg, het heele probleem is een probleem voor de 'horde'; alles wat nuance is, blijft van het Joodsche vraagstuk in zijn tegenwoordige vorm nu eenmaal zeer ver. Bijzonder walgelijk vond ik overigens alleen den heer *Van der Spek*, die er beter aan gedaan had royaal antisemiet te worden. Pos, die het boek samenstelde, is een braaf man, en iemand, die ook wat durft, maar allerminst een oorspronkelijke geest.

Ik hoop nu toch werkelijk spoedig naar Amsterdam te komen om je met *grondige* argumenten te bewegen je gedichten te publiceeren, helaas is collega 's Gravesande ziek en moet ik dus ook nog waarnemen, zoodat ik op diens terugkeer zal moeten wachten. Tot zoolang!

Van ons beiden veel hartelijke groeten
je MtB.

Ik heb verder op mij genomen 'Die Revolution der Nihilismus' van Rauschning voor 31 Juli te vertalen. Dit, toen ik dacht, dat ik er bij het Vad. zeker uit lag en per 1 Sept. dus 'broodeloosheid' voor de deur stond. Nu de commissarissen begonnen zijn bakzeil te halen, drukt dit werkje nogal op me.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
H.A. Gomperts

Den Haag, 6 juli 1939

aant.

Donderdag

B.G.

Ik hoop nu eindelijk Amsterdam aan te doen en wel morgen, *Vrijdag*. Zou ik je ± half 4 voor (bij slecht weer in) Americain kunnen treffen? Zonder tel. tegenbericht reken ik daar maar op. Ik zit er in ieder geval tot 4 uur.

hart.
je MtB

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
H.A. Gomperts

Den Haag, 6 juli 1939

aant.

B.G.
Tot mijn spijt kan ik Vrijdag plotseling weer niet. Schikt je Maandag om 3½ uur in Americain?
h. gr. tt.
Menno ter Braak

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
H.A. Gomperts

Den Haag, 26 juli 1939

aant.

B.G.
Weer terug van 14 Juli? Hartelijk dank voor 'Dingtaal'; je krijgt vermoedelijk spoedig proeven, want het is mijn bedoeling er een Augustus-cahier van te maken.
In deze samenstelling is het geheel nog zeer veel beter geworden, ja *excellent*. Als de critiek nog eenige beteekenis heeft (hetgeen ik ga betwijfelen) zal jij van dit boekje *veel* werk moeten maken. Jij zal er dus wel niets van merken.
hart.gr.
je MtB.

Het manuscript is nu naar Stuiveling, maar De Gruyter was geestdriftig *voor*, dus zijn stem heeft geen effect meer wat den uitslag van aannemen of afwijzen betreft.
Kreeg je mijn entrefiletje over Helman?

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

H.A. Gomperts
aan
Menno ter Braak

Amsterdam, 27 juli 1939

aant.

aant.

Amsterdam, 27 Juli '39

B.t.B.

Dank voor je briefje en ook voor het ‘entrefiletje’ over Helman, dat ik met genoegen las. Het heeft mij inderdaad ervan overtuigd, dat het geschrijf van Helman gevaarlijke consequenties heeft, maar ik geloof toch, dat er in de kritiek grotere zonden begaan worden dan dit pleidooi van de eigen smaak - en iets anders bedoelt hij toch niet, dunkt mij, met die ongelukkige ‘man, die...’. Een feit is, dat hij over 't hoofd ziet, dat zijn criteria ‘schoonheid’ en ‘kunstvolle verwoording’ je reinste archivarissen-termen geworden zijn, die *niets* meer betekenen, (behalve dat hij in deze serie ook *zijn* volle pond zal krijgen), en dat kennisneming van b.v. Drosts Inleiding in zijn tijdschrift ‘De Muzen’, die een soortgelijk protest tegen de stomvervelende letteren (en dito pleidooi voor veredeling van de publieke smaak) inhoudt als Helman bedoelt, uiterst nuttig voor hem zou zijn. Je krijgt dus wel aan alle kanten gelijk, maar toch heb ik de indruk, dat Helman, met al zijn rancune, reserves heeft, waardoor hij niet behoort tot de velen, die men rustig kan afschrijven.

In Parijs was het bijzonder plezierig, ik ben erg gevoelig voor die tot activiteit prikkelende atmosfeer (of voor de suggestie ervan), ik zou er een tijdlang willen wonen.

Dat de nieuwe samenstelling van mijn verzen je bevalt, doet mij genoegen. Ik wilde nog het volgende vragen:

1. Vind je de titel ‘Dingtaal’ goed? Ik weet het niet. Behalve de dubbelzinnigheid (het betekent ‘pleidooi’ en is tevens een schrijfprogram: ding-taal = concrete, exacte taal), die ik wel aardig vind, zou men er ook in kunnen horen: flinke taal, mannentaal, en dat is allerminst mijn bedoeling. Is de titel niet te pretentieus.
2. Heb ik enige zeggenschap over het uiterlijk, ik bedoel over de omslag? Zoja, hoe?
3. Hoe groot is de oplaag en krijg ik de beschikking over ex. om aan deze en gene uit te delen? Zoja, over hoeveel?

Hart.gr. ook aan Ant,

t.t.

H A Gomperts

De brief van Vasalis deed mij veel genoegen. Typisch is, dat het door haar genoemde gedicht van Hooft een van de weinige poëmen is, die ik uit het hoofd ken.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
H.A. Gomperts

Den Haag, 28 juli 1939

aant.

Den Haag, 28.VII.'39

B.G.

Hartelijk dank voor je brief. Ja, ik ben erg in mijn schik met je bundel voor de Vrije Bladen. Later uitvoeriger over de details.

De titel ‘Dingtaal’ bevalt mij wel, omdat hij iets te raden geeft, degene die er ‘mannentaal’ in den zin van germanentaal of prollentaal uit wil lezen, zal door den tekst geheel ontnuchterd worden. Ik zou je adviseeren deze titel te behouden.

De omslagen van de cahiers worden ontworpen door *Salden*, een Duitsche emigrant, die zeer veel smaak heeft en meestal eerst de betreffende dingen *leest*. Ik geloof, dat je je op hem verlaten kunt (ik vertelde hem trouwens al iets over den inhoud van deze ‘dingtaal’), maar als je speciale wenschen hebt, kun je je daarover gerust met hem in verbinding stellen: Sweelinckstr. 11, *Den Haag*. Hij is een zeer intelligente kerel, die direct zal begrijpen, wat je bedoelt.

Wat de oplage betreft, die zal wel voorloopig 300 ex. zijn. Daarvan krijg je *gratis 8* stuks, benevens *f* 25 honorarium. Meerdere ex. kun je, meen ik, tegen boekhandelprijs van den uitgever betrekken.

In haast, hart. je MB.

Kom ev. volgende week met Salden eens bij ons eten!
Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
H.A. Gomperts

Den Haag, 1 augustus 1939

aant.

Den Haag, 1 Aug. '39

B.G.

Helaas ben ik Zaterdag bezet door een uitgangetje naar het Kurhaus voor den krant, waar ik mij niet af kan maken. Ik zou je dus willen voorstellen, je bezoek met Dekking nog even uit te stellen tot eind Aug. en zelf *Donderdag* te komen eten (tusschen 5 en 6). *Zonder tegenbericht reken ik daar dan op*. Salden komt ook. Hij heeft je, naar hij mij berichtte, al een voorloopige schets gezonden. Zonder bloemfestoenen overigens, maar daar kunnen wij Donderdag dus nog over praten. Je neemt die schets dan wel weer mee.

hartgr. en tot ziens je
MtB.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

H.A. Gomperts
aan
Menno ter Braak

Amsterdam, 22 augustus 1939

aant.

aant.

Amsterdam, 22 Aug. '39

B.t.B.

Hartelijk dank voor het Vaderland. Het is tussen allerlei onbegrip, dat er evenmin gras over laat groeien, om zich bij mij aan te dienen, een weldaad, om deze proeve van begrip te ontmoeten. Al kan ik natuurlijk de localisering van mijn dichtsel, die je geeft, niet verifiëren, omdat iedere brug tussen mijn mening over anderen en die over mij zelf, bij mij ontbreekt, toch kan ik, wat je over 'beïnvloeding' schrijft, slechts als volkomen juist erkennen (en tevens enige andere karakteristieken, de waardebepaling daargelaten.) Inderdaad: Leopold. En inderdaad *niet*: Greshoff, ook niet als tegenwicht. Ik zou in de eerste plaats Menno ter Braak voor die 'tegenmelodie' aansprakelijk willen stellen. Ik weet niet, of hij die aansprakelijkheid accepteert, maar ik stel mij voor, mettertijd, als er niet te veel oorlog tussen komt, van deze 'invloed' gemotiveerd te getuigen. Als het er op aan komt, sta ik *niet* aan de kant van de dichters. 'La poésie, que Dieu me pardonne, doit être un peu bête', heeft Ronsjkine gezegd. En daarmee is ook het geringe belang van het spel met klankjes en woordjes aangeduid. Maar goed, ik geloof, dat we het in dat opzicht wel eens zijn. Er staan vanmorgen zulke verbijsterende dingen in de krant, dat zelfs de grootste controversen op dat gebied ridicuul worden en over een paar dagen misschien volledig overspoeld. Ik had niet de fatalistische instelling van verleden jaar en heb moeite die nu terug te vinden.

Mijn plan, om met Dekking bij jullie te komen, zal wel binnenkort uitgevoerd worden, misschien zeer binnenkort, ik schrijf dat nog wel.

Mijn beste groeten, ook aan Ant

tt.

H A Gomperts

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
H.A. Gomperts

Den Haag, 29 oktober 1939

aant.

Den Haag, 29 Oct. '39
Kraaienlaan 36

B.G.

De bespreking van Marsman is zeker wel eenigszins beïnvloed door 'buiten-poëtische' motieven, n.l. door je essayistische qualiteiten, waarvoor M., geloof ik, onbegrensd respect heeft, omdat hij ze zelf eigenlijk niet heeft. Voor hem is een essay altijd een soort nevending van de poëzie gebleven; bij jou vindt hij de omgekeerde verhouding... en toch een onloochenbaar dichterlijke qualiteit, dus geen 'greshovisme', geen mengeling van beide door elkaar, zonder dat een van beide volkomen tot zijn recht komt (in mijn oogen). Het citaat, dat hij opnam, vond ik b.v. heel ongelukkig, omdat het op zichzelf, geïsoleerd, allerminst een indruk geeft van je 'dichterschap', maar juist wel van je 'denken'; en *dat* wilde hij in zijn critiek toch niet bewijzen.

Natuurlijk wil ik graag mijn best doen voor Van der Vies. Ik heb vroeger tegenover Verbeek al eens zijn naam laten vallen; nu zou ik wat meer met scherp kunnen gaan schieten. Alleen wil ik vermijden, dat voor mij daaruit een soort verplichting voortvloeit, want tooneeldirecteuren zijn er meesters in om daarvan misbruik te maken, en ik heb in dit opzicht altijd de uiterste reserve betracht (b.v. aan Van der Lugt geweigerd over de opvoering van mijn 'Pantserkrant' te spreken, waar hij natuurlijk een eigenaardig voordeeltje in zag). Maar in dit geval sta ik tamelijk vrij; ik kan het op het experiment gooien, en dan behoort Verbeek als kunstenaar al te likkebaarden. Ook zou ik zelf bijzonder veel pleizier hebben (openlijk en stiekem), als dit plan werkelijkheid werd. Dus: laat Van der Vies mij opbellen, als hij in Den Haag is, dan zullen wij krijgsraad houden. Kom zoo mogelijk mee!

Gisteren las ik in 'De Gemeenschap' een heftige polemiek van *Van Duinkerken* tegen 'De Nieuwe Elite'. Ik wil er niet op ingaan, omdat ik deze man al zoo vaak bestreden heb, maar voor mijn gevoel zou ik hem eigenlijk moeten vertellen, wat Marsman hem al eens wilde vertellen: dat hij een 'schoft' is. Ik houd niet van het groote woord, en zou het dus nooit gebruiken, maar ik voel dit artikel als zoo door en door *oneerlijk* en *insinueerend*, dat ik er toch nog een beetje verbaasd over ben: hoe kan iemand naar zulke benepen middelen grijpen om te polemiseeren.

Ik zal Van Lier, zoodra ik hem spreek, nadrukkelijk je verzoek overbrengen.

hart.gr., ook van Ant,

je MtB.

Las je in de laatste Groene het artikel van Helman over Van Schendel? Het ressentiment gecamoufleerd als onafhankelijk oordeel, de ongenuanceerdheid opgedoft als doodelijk vonnis, het meest hypocriet is zijn 'verteedering' over den *vroegeren* Van Schendel.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

H.A. Gomperts
aan
Menno ter Braak

Amsterdam, [30 oktober 1939]

aant.

Amsterdam, Maandag

B.t.B.

Ik las zojuist Van Duinkerken's giftigheid. Inderdaad, een schoft. Het verbaasde mij niet, want ik heb die man een paar jaar geleden enige malen gesproken, dat was genoeg. Maar hij is handig genoeg, om dat voor zijn geloofsgenoten te verbergen en daarom - liever: mede daarom - kan ik het idee, dat deze toch vrij groot opgezette aanval onbeantwoord zou blijven, slecht verdragen. Wie slaat, moet geslagen worden, zo eist het mijn primitieve geldingsdrift. Jij hebt er geen lust in. Ik *wel*. Er zijn natuurlijk enkele moeilijkheden: 1. Ik weet niet, of ik 't kan, of 't bevredigend lukken zal. 2. Ik weet niet, of je misschien liever hebt, dat ik 't niet doe. 3. Ik weet niet, *waarin* het zou moeten. De Gemeenschap kan natuurlijk niet, voor Werk voel ik weinig. Groot-Nederland? De vertraging die de omweg over Z-Afrika meebrengt,

heeft ook bezwaren. 4. Kun je mij dit nummer van De Gemeenschap lenen en misschien ook nog andere dingen van V.D. Ik ken zijn boekjes niet, zal ze ook voor deze gelegenheid niet allemaal lezen, maar een kleine oriëntatie lijkt mij een strategische noodzakelijkheid. Dan zijn er nog een paar speciale prikken in zijn stuk, die ik niet begrijp. Als het je nuttig lijkt, kom ik een en ander even bespreken en halen. Dat zou met V.d. Vies bezoek te combineren zijn. Terwijl ik dit schrijf, lijkt mij dat het beste. Het spaart veel overbodige schriftelijkheid. Hoor ik even, wat je ervan vindt, dan kondig ik mijn komst nog wel aan. Hart.gr. HAG

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
H.A. Gomperts

Den Haag, 31 oktober 1939

aant.

Den Haag, 31 Oct. '39

B.G.

Hartelijk dank voor je briefje, door de intentie waarvan ik me zeer getroffen voel. Niemand liever dan jou zou ik de afstraffing van den Brabantschen paap toevertrouwen, maar doe het woord alleen, als je er zin in hebt. Ik geloof, dat hij dan als was in je handen zal zijn, en dat er een geur van gecompromitteerde wierook zal achterblijven. Het gekke is, dat ik altijd weer tracht te gelooven aan den eerbare motieven van zoo iemand; maar in dit geval kan ik ze heusch niet ontdekken.

Kom een en ander even bespreken, met Van der Vies. *Zaterdag* b.v. (behalve 's avonds) ben ik vrij, Vrijdag niet *Donderdag* de heele dag vrij, waarschijnlijk.

hart.gr. je MB

Ik zou in dit speciale geval, wat de plaats betreft, toch meer voor ‘Werk’ voelen dan voor ‘Gr.Ned.’, omdat ik daarin een kroniek schrijf en er dus min of meer aan ‘verbonden’ ben. Maar dat is alles van ondergeschikt belang.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
H.A. Gomperts

Den Haag, 16 december 1939

aant.

Den Haag, 16 Dec. 1939
Kraaienlaan 36

B.G.

Mag ik je even met het volgende plannetje lastig vallen? Uit ons laatste gesprek concludeerde ik, dat je ontmoeting met Van Duinkerken bezig was een confrontatie te worden met de scholastiek, of de scholastische denkerij meer in het algemeen. Mijn idee is nu: wordt je stuk daarover niet bij uitstek iets voor een cahier Vrije Bladen? Ik zou bijzonder graag zooiets van je hebben, als het kon zelfs voor Januari; maar dat is uiteraard secundair. Schrijf mij hierover even, als je wilt.

Verder weinig nieuws, behalve dat ik met stalinisten aan het worstelen ben in het kader van het Comité van Waakzaamheid, dat moet plaats maken voor een comité, waarin de schoeljes, die Finland trachten te overweldigen, geen millimeter ruimte meer zullen vinden.

Ons beider hart. gr.
je
MB

Wanneer het accent niet in de eerste plaats op de polemiek van V.D. tegen *mij* valt, lijkt mij het feit, dat je die polemiek erbij betrekt, geenszins een bezwaar voor onderbrenging in de V.Bl.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
H.A. Gomperts

Den Haag, 21 december 1939

aant.

Den Haag, 21 Dec.39

B.G.

Blijkbaar heeft er een aanval van telephatie plaats gehad, als ik tenminste goed begrepen heb, want onze gedachten zijn gelijktijdig over een ev. V.Bl.-cahier gegaan en de brieven dientengevolge gekruist. Ik ben na je mededeeling over den stand van zaken meer dan ooit nieuwsgierig naar de structuur van je stuk; zend het mij alsjeblieft zoo spoedig mogelijk, als je het af hebt!

Wij maken ons op om gedurende de feestdagen een beetje naar den Achterhoek te gaan, als alles meeloopt. Maar ik ben postaal voortdurend in Den Haag bereikbaar.

Hoorde je nog iets van Dirk Verbeek naar aanleiding van de toegezonden vertaling van R. en J.?

hart.gr.
je MB.

Ik zie in de krant, dat Vlam 1940 niet doorbrandt, maar dat er nu een Criterium komt. De titel is tenminste heel wat beter, niet zoo overdreven explosief.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak

aan
H.A. Gomperts

Den Haag, 23 december 1939

aant.

23 Dec. '39

B.G.

Ondanks de genomen voorzorgsmaatregelen hebben onze epistels toch weer gekruist. Hierbij dan 'Het Christendom', dat inderdaad geheel uitverkocht is; als het zoo intens besproken is op de U.B., moet het eigenlijk maar eens herdrukt worden bij gelegenheid.

Ik heb nu voor Januari maar definitief vastgelegd een bundel *Subjectieve Reportage* van *Lehmann*. Jouw essay zou dan uitstekend in *Februari* kunnen komen. Je behoeft je dan ook niet abnormaal te haasten; 1 Febr. moet het manuscript dan uiterlijk naar den drukker. Voor de circulatie zou ik het dan wel graag *begin Januari* in mijn bezit hebben.

hart.gr. geheel je
MtB.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
H.A. Gomperts

Den Haag, 5 januari 1940

aant.

Den Haag, 5 Jan.40

B.G.

Ik weet niet, hoever je al bent opgeschoten, maar lees toch nog *even* het artikel van V. Duinkerken in *De Tijd* van *4 Jan.* Ik zal er in geen geval meer op ingaan, maar het is typerend voor de fluimige methoden, die de man zich eigen heeft gemaakt. Op de paar feiten van illoyale klets, die ik hem destijds in Het Vad. presenteerde, heeft hij met geen woord geantwoord, maar nu *insinueert* hij, in een heel ander verband, opnieuw over deze quaestie, zonder dat een sterveling kan controleeren, welk figuur hij heeft geslagen.

Ik schrijf je dit alleen ter documentatie, *niet* omdat het van belang is voor je betoog, natuurlijk. Ontving je het V.Bl.-nummer, waarin Z.Ed. en ik samen over het Christendom essayeerden?

h.gr. je
MB.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
H.A. Gomperts

Den Haag, 7 januari 1940

aant.

Den Haag, 7 Jan 40

Beste G.

Vanmorgen kreeg ik je manuscript in handen, aangezien ik gisteren in Utrecht deelnam aan een geslaagde poging om de stalinisten uit het herijkte comité van Waakzaamheid te drukken. Ik begon dadelijk te lezen en hield niet op eer ik het manuscript uit had.

Mijn eerste, voorloopige indruk is die van den enthousiasten man, die eenvoudig genoten heeft van het stuk en zich gaarne een paar dagen wil gunnen om alles te laten bezinken. Je hebt zooveel 'overhoop gehaald', zooals de volksmond zegt, maar zonder iets overhoop te halen, dat op zijn plaats behoort te staan, dat ik voorloopig alleen maar wil zeggen, dat het resultaat 'mijn stoutste verwachtingen overtreft'. Inderdaad, dit is geen polemiek meer tegen een lummel als V.D., maar een vonnis over de scholastiek, waarbij de aanleiding langzamerhand geheel op den achtergrond raakt, nadat de lummel en passant even vernietigd is. Van Duinkerken lijkt mij na deze afrekening niet meer te bestaan, behalve in eigen juristenkring, waar hij door de wet der inertie natuurlijk nog tien jaar minstens zal bestaan. Het voortreffelijke van je betoog is echter, dat op dit aftreksel van Thomas niet meer nadruk valt dan strikt noodig is; je begint met hem niet te noemen en je eindigt met over hem heen een veel belangrijker probleem aan te snijden, waardoor het je volkomen lukt ook mij te doen vergeten. Dit komt je volledig toe; het slot is prachtig geschreven, ik kan het niet anders noemen, geïnspireerd, 'poëtisch' en toch streng beheerscht. Maar ik vind in het heele stuk eigenlijk geen enkele zwakke plek, geen moment van 'te lang', geen seconde van verslapping, verveling. De compositie - dit terzijde opgemerkt - is ook zeer geraffineerd; de algemeene inleiding, de aftuiging van v.D., de 'overschrijding' van M.t.B., de apotheose... het is een geheel, waar niets af kan, een 'rhythmisch' geheel, zou Van Schendel zeggen.

Het belangrijkste is voor mij het begrippenpaar, dat bij jou Nietzsche's 'apollinisch-dionysisch' en mijn 'burger-dichter' vervangt. Alle begrippenparen zijn arbitrair, ze worden gerechtvaardigd door de persoonlijkheid, die ze opwerpt. Het lijkt me, dat 'juristisch' en 'historisch' bij uitstek de twee begrippen zijn, die jouw persoonlijke eigendom zijn geworden door de geraffineerde wijze, waarop je ze hanteert. In zulk een begrippenspel is het persoonlijke altijd de verwerking van een bepaalde verhouding tot het verleden; bij jou is de 'jurist' iets geworden, dat bij mij juist de historicus zou zijn geworden (en soms ook wel geworden is, in mijn artikel tegen Huizinga), omdat je het juridische in de bloed hebt opgenomen en daarna weer uitgespuwd. Excuseer deze schandelijke beeldspraak; het is Zondag. Je analyse van de scholastiek vind ik ronduit subliem, juist omdat die niets van een geleerdenpraatje heeft, maar midden in de jurist-historist-controverse staat.

Later meer en beter. Ik zend het stuk morgen door naar de twee mederedacteuren; mijn bedoeling is het, zooals ik je al schreef, het in Februari te plaatsen. Dat Stuiveling of De Gruyter bezwaren zouden hebben, lijkt mij uitgesloten.

hart.gr. van ons beiden je
MtB

Du Perron zou je graag nog eens hier zien, kun je volgenden week niet eens komen eten?

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

H.A. Gomperts
aan
Menno ter Braak

Amsterdam, 8 januari 1940

aant.

aant.

Amsterdam, 8 Jan. '40

B.t.B.

Je zult begrijpen, dat ik erg blij ben met je spontane lof. Het leek mij zelf ook een aardig geheel, al weet ik heel goed, al merkte ik voortdurend, wat er nog aan mijn uitdrukkingsvermogen ontbreekt: vrij veel. Ook had ik soms het gevoel, allerlei dingen te veel van [Adamswege] op te halen, zodat het iets docerends heeft, maar ik weet ook niet, hoe mijn meningen te lozen, zonder ze te lozen. Enfin, dat het je bevalt, doet mij erg veel genoegen. Het wendt zich voornamelijk aan jou, laat ons zeggen voor 90%, voor 10% dan nog aan enige anderen: ik heb gemerkt, dat ik voortdurend *aan iemand* schrijf, er is geen zin, of hij is aan een bepaalde lezer gericht: des te groter is mijn ingenomenheid met de aanvaarding ervan door 90% juist dier ‘geadresseerden’. Je mag het geheel als aan je opgedragen beschouwen (dus: 100%), ik zet 't er maar niet op, dat wordt wat ‘dik’, het blijkt trouwens wel uit de inhoud. Overigens geven je opmerkingen precies weer, wat ik er ook het belangrijkst van vind; de compositie, waarbij V.D. op een gegeven moment in de vloer wegzakt, vind ik nog steeds lachwekkend. De scholastiek zou ik niet zo tot mijn beschikking hebben zonder het voortreffelijke boek van Louis *Rougier*: ‘La Scolastique et le Thomisme’, een echt geleerdenboek, dat voor geen mof in degelijkheid onderdoet, maar dat tevens savourabel en helder is, franse wetenschap op zijn best en daarbij critisch en antipapistisch van opzet. Ik was ook geïmponeerd door de datering ervan: 1913-1924, voor de erin verwerkte stof is dat vrij kort, maar de wereldoorlog valt hierbij volkomen weg, is onbetekenend, als men niet naar het slagveld kijkt, maar naar de studeercel waarin een onbekende professor elf jaar heeft zitten werken. Ik heb een onbegrensd respect voor de specialisten van dit soort.

Ik was van plan Du Perron dezer dagen te schrijven, omdat ik een bezoek aan hem nog voor mij in petto had. Of ik hem bij jou of bij hem thuis ontmoet, is mij gelijk, dus ik wil graag binnenkort eens komen. Deze week ben ik nog bezig mij van een klein griepje te herstellen, dat mij zojuist bezoekt, maar in een van de volgende weken schikt het mij uitstekend. Du P. en jij zullen meer op bepaalde dagen gebonden zijn dan ik, spreek dus iets met hem af, dan kan ik mij daarnaar richten.

Hart.gr., ook voor Ant,

t.t.
HAG
Ik zou Du P.'s vrouw ook graag ontmoeten. Mijn moeder wist te onthullen, dat zij de dochter is van niet alleen haar nicht, maar ook jeugdvriendin; er blijken portretten van haar aanwezig te zijn in oude fotografie-dozen.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
H.A. Gomperts

Den Haag, 12 januari 1940

aant.

aant.

Den Haag, 12 Jan. '40

B.G.
De Du Perrons voelen alles voor een gemeenschappelijke maaltijd ten onzen huize. Nu is er de volgende week van allerlei beletsel; zullen we in principe afspreken *Maandag 22 Jan. _ 6 uur*? Komt er iets tusschenbeiden, dan stel ik een anderen datum in die week voor, ook Bep Du Perron is van zins, bij die gelegenheid jullie familie relatie definitief op te helderen.
Ik ben je *zeer* dankbaar voor je opdracht. Inderdaad, laat die er *niet* in *drukken*; ik ben van je gezindheid overtuigd en hoop, dat je te zijner tijd iets persoonlijks zult willen schrijven in een der exemplaren, te weten het mijne (dat je dus niet van de je toekomende 8 ex. behoeft af te zonderen!).
Ontving je van ons bureau het interview van mij met Van Eyck over den Vondelstoel? Dat muisje heeft een enormen staart van artikelen in alle kranten, zoodat ik graag een Vondelboer als extra-redacteur zou aanwijzen om al die stukken te lezen en te beantwoorden. Het is weer een frisch Roomsch zaakje - en daarom noemt de Maasbode de andere partij al vast antipapistisch.
Je essay heb ik door al die drukte nog niet kunnen herlezen; ik stuur het vandaag of morgen naar Stuiveling, met een ander stuk van *Bonger*, over de vrouwenfiguren van Vondel. Ken je dezen man? Hij maakt op mij schriftelijk een zeer geschikten indruk. Zijn stuk heeft hij op mijn verzoek omgewerkt en gesnoeid; het lijkt mij nu heel aardig en bruikbaar voor een V.Bl. cahier. Meer niet, maar ook niet minder. Was hij in jouw tijd P.C.-redacteur? Heb je - van P.C. gesproken - ook eenig schrijfsel gezonden voor het lustrumnummer? Ik bewerkstelligde iets.
Opmerkelijk voor Vondelboer no.2, zijnde onzen braven Anton v. D., is weer, dat hij, na in ‘De Tijd’ even geïnsinueerd te hebben, dat de informaties van het Vad. wel een persoonlijke aanval zouden beteekenen, na de onthullingen van V. Eyck in zijn blad *in alle talen* zwijgt! Hij neemt alle artikelen van De Maasbode *tegen* V.E. over, maar heeft van het interview zelf nog *geen letter* overgenomen! Juristentechniek waarschijnlijk. Dan toch maar liever Uzzeltje.
hert.gr. van ons beiden
je M tB.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

Menno ter Braak
aan
H.A. Gomperts

Den Haag, 23 januari 1940

aant.

Den Haag, 23 Jan.40
Kraaienlaan 36

B.H.

(Laten wij de voornamen gebruiken als symbool van een weer verder gevorderde vriendschappelijke verhouding!) Dank voor je brief; ook wij vonden de bijeenkomst bijzonder gezellig. Ik hoop je volgende week in het café te ontmoeten. Je interpretatie van het artikel in het Holl. Weekbl. zal vermoedelijk wel juist zijn; jammer, dat zooiets nooit te bewijzen is. Ik ben overigens lichtelijk beroerd van die Vondelzaak, omdat ik in de kern voor het heele probleem, waar het met zooveel passie om gaat, niet werkelijk voel. Met dat al moet het spel volgens de regels gespeeld worden, en in vollen ernst helaas, nu Van Eyck het op gang heeft gebracht. Als Van Duinkerken zijn begeerde stoeltje krijgt, ben ik overigens blij voor hem; hij verdient het, omdat hij het zoo heelemaal niet verdient.

Wat anders: tot mijn verbijstering kreeg ik vandaag een brief van Stuiveling, vol met schoolmeesterlijke betuttelingen van je essay. Ik ben er eerst van geschrokken, maar achteraf doet het mij pleizier, dat hij blijkbaar de qualiteit van dit werk niet ziet; want ook hij is, bij al zijn litt.historische scherpzinnigheid, een frik, en het zou wel wonder zijn, als hij dit stuk niet ‘moeilijk’ en ‘zelfingenomen’ enz. vond. Ik heb hem nu een brief met de puntjes op de i geschreven en het manuscript naar De Gruyter gestuurd om zoo spoedig mogelijk diens meening te vernemen. Stuiveling is overigens vóór, maar je moet allerlei veranderen, b.v. den term ‘boerenbedrog’ en zoo. Ik heb hem geschreven, dat ik dergelijke vitterij t.o.v. Bonger kon begrijpen, maar dat ik (nog daargelaten, dat ik het er glad mee oneens ben) niets hoegenaamd voel voor redactioneele inmenging in de zaken van een auteur, wiens niveau voor zich zelf spreekt. Ik ben er op blijven staan, dat het stuk in Februari verschijnt (daar was hij ook tegen, omdat wij ‘den schijn moeten vermijden’ het in verband te brengen met de Vondelrel!), en dat het *integraal* verschijnt; hoogstens zouden zijn bezwaren, aldus mijn antwoord, aan jou bij wijze van opinie kunnen worden voorgelegd, waarvan je dan naar eigen goedvinden al dan niet (bedoeld is m.i.: niet) gebruik kunt maken.

Ik ben het meest geschrokken van de schoolmeesterachtigheid in dit oordeel, het ‘aanstrepen’ van de ‘fouten’ (die er niet zijn) met rood potlood. In ieder geval belooft dit een interessant meeningsverschil te worden tusschen mijn geachten confrater en mij. Wees ervan verzekerd, dat ik op dit punt ‘pal sta’; als ik mij in dit essay zou hebben vergist, zou ik geen smaak meer hebben, daarvan ben ik zeker, en ik verdedig dus, zeer egoïstisch, mijn eigen smaak, mijzelf. Dit voorloopig in strikt vertrouwen, want het oordeel van De Gr. zal pas een formeele situatie scheppen. Van mijn correspondentie houd ik copie, die je wel onder oogen krijgt.

Het geval V.d.Vies zal ik in het oog houden, zoodra er iets te schrijven valt over het onderwerp. Ik vrees, dat men in die wereld *moet* intrigeeren om iets te bereiken.
hart.gr., je
Menno ter Braak

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

H.A. Gomperts
aan
Menno ter Braak

Amsterdam 25 januari 1940

aant.

Amsterdam, 25 Januari '40

Beste Menno,
(ik neem je voorstel betr. de voornamen graag aan, ik heb zelfs iets tegen achternamen) Ik schrijf nog even, om je te melden, dat, nu het P.C.-diner in Amsterdam zal plaats hebben, ik er *wel* aan zal meedoen. Ik hoop, dat je ook nog gevolg zult geven aan je oorspronkelijk plan, om aan te zitten. Er wordt die dag ook van andere zijde getracht, beslag op je te leggen, vandaar deze aansporing. Ook Dekking zal het plezierig vinden (anderen natuurlijk ook, maar dat weet ik niet zo), als je erbij bent. Het is après tout toch een curieus geval, dat men niet verzuimen mag! Als het vervelend is (maar wij maken het gezellig), kunnen wij altijd nog deserteren.
De stuivelingse reactie verwondert me niet. Alle stuivelingen zullen zo reageren. Wat niet wegneemt, dat hij met een enkele streep wel gelijk kan hebben. Ik wil ze wel eens bekijken (‘Boerenbedrog’ verander ik niet, de scholastiek *is* boerenbedrog). -Ik stel in elk geval je verdediging van deze smaak zeer op prijs! En ben nieuwsgierig naar het oordeel van De Gruyter. Ik denk, dat hij het ook ‘moeilijk’ zal vinden: jij bent wsch. bevooroordeeld en bovendien beter in staat de betr. gedachtengang te begrijpen. Maar hoe het ook zij, ik hoop, dat het je geen verdere onaangenaamheden bezorgt (ik heb niets tegen conflicten, maar bezorg ze niet per se aan ‘onschuldigen’).
Dus, ik neem aan: tot Zaterdag.
Hart.gr. voor Ant en jou
t.t.
Hans Gomperts

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

H.A. Gomperts
aan
Menno ter Braak

Wijk aan Zee, 26 februari 1940

aant.

aant.

Wijk, 26 Febr. '40
'Westerduin'

B.M.

Ik ben benieuwd naar het antwoord, dat je t.z.t. geven zult, alhoewel het met dat 'passeren', dat je mij toedicht, niet zo'n vaart loopt, geloof ik. Onze verschillen zijn ten slotte nuancekwesties, die voortvloeien uit onze verschillen... Volgens Van Leeuwen, (die mijn afzondering deelt), zou mijn critiek jou niet raken, omdat het jurisme, dat ik je in de schoenen schuif, ongeveer zou vallen onder wat ik noemde 'intercatastrofale ironie'. Ik weet niet, of hij daarin gelijk heeft. Die ironie is inderdaad veel meer 'gemeend' dan wat men zo dagelijks ironie noemt, maar misschien is jouw 'jurisme' in nog grotere mate 'gemeend'. Schrijf eens, wat je daarover denkt. Indien V.L. gelijk heeft, dan is de 'kardinale vraag', die je opwerpt, in hoeverre iemand zich door zijn eigen jurisme kan laten binden, zonder zijn historisme te verraden, daarmee vrijwel 'beantwoord'. Ik ben mij er overigens van bewust, hoeveel overeenkomst dit z.g. passeren kan hebben met het 'passeren' op een bergpas, waarbij men in de zig-zag soms 'verder' blijkt te zijn, dan een ander, die dit 'verder' al weer lang achter zich heeft. Ik zeg niet, dat het in ons geval zo is, want ik overzie die weg niet genoeg, omdat te kunnen beweren, (juist daardoor kan ik mijn critiek staande houden), maar ik houd rekening met de mogelijkheid. Essentieel is inderdaad, dat ik vrijer sta, zoals je schrijft, minder ingeschakeld ben in de maatschappij; het is best mogelijk, dat dat samen hangt met het leeftijdsverschil en met mijn toevallig feitelijk buitenstaanderschap.

Is het niet mogelijk, die roman nu eens te *schrijven*, b.v. door je beroepswerk met wat minder toewijding te doen? Het lijkt mij niet gezond, daar zo lang mee rond te lopen. Wat rijp is, moet eruit en ik ben erg nieuwsgierig. Wat is eigenlijk 'tragisch leven'? Het lijkt mij zo, dat, als men hiervan een definitie geeft, òf iedereen eronder valt, of niemand. - Laat het niet langer van Hitler (en [Dens]) afhangen!

Hier is het poollandschap, dat aan het strand te zien was, plotseling verdwenen, maar de staat van beleg met al zijn ongemakken van verboden en krijgshaftigheid is gebleven. Wij leven tussen betonnen duinen met opzichtige camouflages en op zee wordt veel geschoten en getoeterd. Overal loopt het jonge prikkeldraad al uit. Wij leven in onmin met de koddebeiers, maar in grote min met de vogels, die ook al niet bang zijn. De hoogovens in Velsen maken meer lawaai dan de zee, zodat bommen altijd nog wel iets goeds kunnen doen. Over het beroepsjurisme zou ik vele litanieën kunnen aanheffen, maar ik slik ze in. - Ik hef er wel een aan over de revisie van de 'Catastrofe', die mij onthouden bleef en die door Leopold met een zo ongelooflijke eigenwijsheid is verricht, dat ik mij hevig geërgerd heb. Bij alle mannelijke dieren of zo heeft de man ennen aangeplakt en dan nog zo vaak fout of niet... Als hij dan denkt dat het fout is, om ze weg te laten, waarom gunt hij mij dan niet eens mijn eigen fouten? En dat heet vrije bladen! En accenten op elite enz.enz. Er staan ook nog wel fouten van mij in, maar *die* heeft hij *niet* verbeterd. Het is werkelijk een catastrofe.

Hart.gr. voor jullie beiden t.t. Hans.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

H.A. Gomperts

aan
Menno ter Braak

Wijk aan Zee, 3 maart 1940

aant.

Wijk, 3 Maart '40

B.M.

Ik heb De Groene nog niet gezien, maar krijg hem morgen. Edelmoedigheid had ik niet verwacht, maar achteraf gezien, ligt dat *nu* wel volkomen op zijn weg. Wat men voor een baantje en aanzien al niet over moet hebben: als men een fielt is, moet men zelfs edel doen. De Streberei die hierachter zit is niet zo maar een gril. En daarmee verdwijnt deze heer volkomen uit mijn gezichtsveld. Als zijn stuk, wat ik uit je woorden begrijp, dus ook het tegendeel van uitstekend is, lijkt het mij beter, hem *niet* te antwoorden. Hij heeft de gelegenheid gehad, de handschoen op te nemen, als hij in plaats daarvan strijkages gaat maken, dan is hij een laffe zak en dan is - dunkt mij - het geheel aesthetisch bevredigender, als jij je verder niet met hem inlaat. Het kan zijn, dat ik er anders over denk, als ik dat stuk gelezen heb, maar ook overigens moet je je natuurlijk niet aan mij storen, als je vingers werkelijk zo onhoudbaar hard jeuken. Maar ik voel er voor, om met de juristen te zeggen: V. Duinkerken wordt geacht niet meer te bestaan.

Hierbij tevens enige correcties. Ik heb alle spellingskwesties terzijde gelaten en ook overigens niet precies gekeken, of ik nog fouten vergat. Kan Leopold dat lijstje niet *ook* leggen in ex.-Catastrofe, die hij nog verstuurt? Overigens, ik apprecieer je voorstel, om de zaak zo te 'herstellen', maar het is mij ook (evenmin) wèl, als het niet gebeurt.

Las ook met belangstelling, maar zonder verbazing, de last van Last. Maar zolang Gide niet katholiek wordt, maakt de Maasbode weinig kans, denk ik. Och, och.

Hart.gr. Hans.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum

H.A. Gomperts
aan
Menno ter Braak

Wijk aan Zee, 11 maart 1940

aant.

aant.

Wijk, 11 Maart '40

B.M.

Nog wel dank voor verschillende goede gaven. Ik had op je advies Rauschning besteld en ontving het boek vóór de inbeslagneming. Het heeft mij een hele dag verpest, omdat het mij tegelijk boeide en slaperig maakte van weerzin. Ik besefte ook, dat men inderdaad *verandert* door zich met dit heer te meten en dat de 'nieuwe

elite' ook werkelijk nodig kan zijn als bestrijding van dit gevaar. Jij hebt je intensief met die bestrijding beziggehouden, ik heb liefst zo weinig mogelijk aan het gevaar (aan *dat* gevaar) willen denken (zonder te vergeten, dat het er is), ziedaar misschien de oorsprong van ons 'geschil'. Ik ben er dan ook een dag ziek van geweest, vooral ook omdat het formaat van H. zoveel groter is dan ik dacht, omdat hij zoveel vooroordelen overwonnen heeft (wat ik steeds als criterium van intelligentie pleeg te laten gelden) en tegelijkertijd zo mateloos muf en ranzig is. Maar als ik afzie van concrete smaakverschillen, energie, fanatisme, bekwaamheid, wat je maar wilt, had ik enige moeite te ontdekken waarom nu eigenlijk Hitlers nihilisme zich onderscheidt van het mijne. Nietzsche en Karl May, die hij bemint, zoals je in je voorwoord schrijft, zijn twee schrijvers, die ik *beiden* zeer bemin (Het is vast niet waar, dat Greshoff, zoals hij in Gr.-N. schrijft, op zijn tiende jaar over Karl May heen was. Ik vind hem nòg een groot schrijver.) Als ik dus toch zou willen aangeven, waar het verschil wel zit, dan ontbreken mij de woorden. Misschien wordt er gedeeltelijk iets van aangeduid door de formule 'the winner shall take nothing' een comedie-loze grootmoedigheid, die iemand als H. volkomen onbekend is (zelfs de grootmoedigheid als effect kent hij niet). Maar voor de rest... Misschien toch zo iets als de nieuwe elite, een stukje vastheid, jurisme. Het voorwoord heb ik nog meer geboeid en zonder weerzin of slaap gelezen. Het leek mij veel belangwekkender dan je kroniek over de mentaliteit in Gr.N. Het genie van de vereenvoudiging is een bruikbare term, hoewel natuurlijk ieder genie iets daarvan hebben moet. Dat van de neutraliteit weten we eigenlijk wel. Wilde je het verbod van Rauschning ermee tegenhouden? Als ik het goed begrepen heb, is er trouwens geen verbod (dat kan ook niet, tenzij de militaire overheid bij staat van beleg het verbiedt), maar een vervolging van de uitgever wegens belediging v.e. bevriend staatshoofd, gepaard met inbeslagneming hier en daar. Ik weet niet, of er concrete beledigingen in voorkomen: in dat geval wordt Leopold veroordeeld en is het boek practisch verboden. Maar als die concrete beledigingen er niet in staan, zal de rechter niet zo gauw veroordelen; die heeft zich van neutraliteit etc. niets aan te trekken. Ik vermoed, dat de goede Leopold dus vrijgesproken zal worden (wat hij niet verdient als correctie-wijsneus) en het boek weer vrijgegeven.

Met de Standaard heb ik mij zeer geamuseerd. Het is ongelooflijk. Zo moesten ze meer doen, die zondagshuichelaars. Ik ben benieuwd te horen, *hoe* ze gereageerd hebben. Het zou eigenlijk niet gek zijn, die meneer H.B. (Besselaar?) aan te klagen wegens plagiaat. - Maar dat soort gedachten geeft mijn vak mij in, waaraan ik langzaam versuf.

Hart.gr. aan jullie beiden,
t.t.
HAG.

Origineel: Den Haag, Letterkundig Museum